

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra pastorální a spirituální teologie

Lukáš Janoušek, DiS.

**Charitativní (diakonický) rozměr služby
katolického kněze chudým a potřebným**

Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. Michal Umlauf, Ph.D.

Obor: Katolická teologie

OLOMOUC 2024

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem přitom jen uvedeníh pramenů a literatury.

V Olomouci dne 15. 4. 2024

Lukáš Janoušek, DiS.

Děkuji panu ThLic. Michalovi Umlafovi, Ph.D. za odborné vedení práce a poskytnutí cenných rad a podnětů, především při volbě pramenů a uspořádání práce.

Obsah

ÚVOD	7
1 BIBLICKÉ MOTIVY K CHARITATIVNÍ SLUŽBĚ V PÍSMU	9
1.1 STARÝ ZÁKON.....	9
1.1.1 Terminologie	10
1.1.2 Potřební a chudí ve Starém zákoně	10
1.1.3 Příkázání lásky	11
1.1.4 Péče o chudé a slabé	12
1.1.5 Spolupráce Boha a člověka	12
1.2 NOVÝ ZÁKON.....	13
1.2.1 Terminologie	13
1.2.2 Učení a služba Ježíše Krista jako vzor k následování	14
1.2.2.1 Příkázání lásky	15
1.2.2.2 Hlásání Božího království	17
1.2.2.3 Služba Ježíše Krista.....	19
1.2.3 Péče o chudé a slabé v prvotní církvi.....	20
1.2.3.1 Apoštolské společenství	21
1.2.3.2 Raná církev.....	22
2 DIAKONICKÁ SLUŽBA KATOLICKÉHO KNĚZE	25
2.1 POHLED NA DIAKONICKOU SLUŽBU KATOLICKÉHO KNĚZE V DOKUMENTECH MAGISTERIA OD II. VATIKÁNSKÉHO KONCILU	25
2.1.1 Pojetí eklesiologie	25
2.1.2 Kněžská služba	26
2.1.3 Dokumenty II. Vatikánského koncilu.....	28
2.1.3.1 Presbyterorum ordinis	28
2.1.3.2 Ad gentes.....	28
2.1.3.3 Christus dominus.....	30
2.1.4 Kodex kanonického práva 1983	31
2.1.5 Výzvy papežů po II. Vatikánském koncilu.....	32
2.1.5.1 Jan Pavel II.	32

2.1.5.2	Benedikt XVI.	34
2.1.5.3	František.....	36
2.2	FORMACE BUDOUCÍCH KNĚŽÍ VE VZTAHU K DIAKONICKÉ SLUŽBĚ	39
3	EMPIRICKÁ ČÁST.....	44
3.1	METODOLOGIE VÝZKUMU.....	44
3.1.1	Cíl výzkumu, výzkumná otázka	45
3.1.2	Metoda sběru dat a výběr participantů	45
3.1.3	Analýza dat.....	47
3.1.4	Etické aspekty.....	47
3.2	PARTICIPANT Č. 1 - P. VLADIMÍR MASLÁK	48
3.2.1	Rodina, dětství, kněžská formace	48
3.2.2	Zahájení pastorace chudých a potřebných.....	49
3.2.3	První těžkosti.....	49
3.2.4	Podpora církve, místní komunity a obce	50
3.2.5	Pastorační praxe – jak konkrétně slouží, na čem staví, co nabízí	51
3.2.6	Další zkušenosti.....	54
3.2.7	Výhled do budoucnosti	55
3.3	PARTICIPANT Č. 2 - P. NORBERT ĎURDÍK.....	56
3.3.1	Rodina, dětství, kněžská formace	56
3.3.2	Zahájení pastorace chudých a potřebných.....	56
3.3.3	První těžkosti.....	57
3.3.4	Podpora církve, místní komunity a obce	57
3.3.5	Pastorační praxe – jak konkrétně slouží, na čem staví, co nabízí	58
3.3.6	Další zkušenosti.....	59
3.3.7	Výhled do budoucnosti	59
3.4	PARTICIPANT Č. 3 - P. PETER GOMBITA	60
3.4.1	Rodina, dětství, kněžská formace	60
3.4.2	Zahájení pastorace chudých a potřebných.....	60
3.4.3	První těžkosti.....	62
3.4.4	Podpora církve, místní komunity a obce	62

3.4.5	<i>Pastorační praxe – jak konkrétně slouží, na čem staví, co nabízí</i>	63
3.4.6	<i>Další zkušenost</i>	64
3.4.7	<i>Výhled do budoucnosti</i>	65
3.5	DISKUZE	66
ZÁVĚR.....		71
PRAMENY		73
LITERATURA		74
SEZNAM ZKRATEK.....		78
ANOTACE.....		79
SUMMARY.....		80

ÚVOD

Je to už několik let, co jsem se začal intenzivněji setkávat s lidmi na okraji společnosti. Jednalo se o silná setkání, kdy jsem viděl bídu spojenou s touhou po svobodě a lásce. Několik z nich mi naznačovalo, že potřebují kněze, dokonce jeden muž s obavou prohlásil, že nechce být zatracen. Už nežije, zemřel na ulici.

V té době jsem zjistil, že jsou kněží, kteří zasvětili svůj život lidem chudým a potřebným. Potěšilo mě to a povzbudilo. Postupně jsem zjišťoval, že k této charitativní službě jsme povoláni všichni křesťané, po vzoru samotného Ježíše Krista. O to více jeho učedníci a nástupci kněží mají následovat svého Mistra a Velekněze, který jim na znamení služby lásky umyl nohy.

Pokud se budeme dívat na chudé ve světle víry, zjistíme, že zastupují Božího syna, neboť On si zvolil chudobu. A tak služba chudým má přednost přede vším a je třeba ji neodkládat. Takto se vyjádřil kněz a světec Vincenc z Pauly, který svůj život zasvětil službě právě trpícím a chudým. Velké úsilí postupně věnoval charitativní službě. To vše z lásky k Bohu a k bližním. Mohl bych psát o těchto osobnostech, které se stali svědky této nezištné lásky pro svět a církev. Jejich svědectví mě nepřestanou povzbuzovat a budou mi stále připomínat, že v chudých mám vidět Krista.

Avšak svou pozornost jsem v této práci upoutal na kněze dnešní doby, kteří byli osloveni k pastorační službě lidem na okraji společnosti. Každý kněz je povolán ke všem lidem včetně těch vyloučených. Někteří ovšem pocítili pozvání k intenzivnější účasti na jejich utrpení. K takové službě je potřebné obdarování od Boha a mít charisma. Jedná se o službu velmi náročnou a zároveň krásnou, neboť se stále nabízí projevovat milosrdenství. Jsem vděčný, že jsem mohl poznat několik kněží ze Slovenska zasvěcených k této službě. Proto jsem se rozhodl získat více jejich zkušeností a nechat se i od nich povzbudit.

Abychom dobře pochopili tuto diakonickou službu, je potřeba hledat počátky v Písmu svatém, o kterém bude první kapitola. Opomenout nesmíme už Starý zákon, ve kterém Hospodin projevuje velkou starost o strádající, a těm, na jehož starostlivost odpoví, slibuje požehnání. Veškerá diakonická služba vrcholí v Novém zákoně znamením života Ježíše Krista. Nejenže s trpícími a chudými soucítil a sloužil jim, ale sám se stal chudým. Tak to chápala i prvotní církev, která byla velmi radikální v otázce

chudoby a sdílení se s druhými.

Druhá kapitola se zaměří už na konkrétní diakonickou službu katolického kněze. Výzvy k takové starostlivosti kněžím přinesl už např. Tridentský koncil. Pozornost nicméně zaměříme na II. Vatikánský koncil, který se stal určitou směrnicí pro dnešní dobu. Jeho některé dokumenty poukazují jasně na službu kněží a potřebnou péči o lidi na okraji. Nesmíme zapomenout ani na Kodex kanonického práva, který obsahuje jasné směrnice. Starostlivost o chudé prokazovali i poslední tři papežové (Jan Pavel II., Benedikt XVI. a František). I některé jejich výzvy zazní v této kapitole.

Poslední kapitola je empirická. Bude se dotýkat života a služby kněží sloužících potřebným a chudým a působících na území Slovenska. Tato praktická část je založena na kvalitativním výzkumu třech katolických kněží. Důležitá je i závěrečná diskuze, která shrnuje získané poznatky a zkušenosti.

Na úvod by bylo dobré si přiblížit dva pojmy, které jsem již použil a budou nás provázet v této práci. Jsou jimi *diakonie* a *charita*. Výše zaznělo, že k charitativní službě jsou povoláni všichni křesťané. *Charita* je totiž služba lásky, jenž musíme vnímat jako základní a přirozenou součást podstaty křesťanství. Mohli bychom říct, že křesťanství je náboženstvím lásky. Obecně se diakonické působení shoduje s myšlenkou praktikování charity.¹ Forem služby lásky je mnoho, ale péče o chudé zaujímá mimořádné místo. Láska k chudým a strádajícím vyžaduje skutečnou materiální pomoc, ale tím se nevyčerpává. Žádá si i duchovní obdarování mezi něž patří posilovat v bolesti, odpouštět, radit v pochybnostech a vydávat svědectví víry.² Pojmy *charita* a *diakonie* jsou spojeny s výzvou k následování. To vše bychom mohli shrnout v Ježíšově výroku: „*Kdo mně chce sloužit, ať mě následuje, a kde jsem já, tam bude i můj služebník. Kdo mně slouží, dojde cti od Otce.*“ (J 12, 26).³

¹ Srov. HASLINGER H., *Diakonie. Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche*, s. 238.

² Srov. AMBROS P., *Základní služby církve v české sekulární společnosti*, s. 186-187.

³ Srov. NWACHUKWU M. S., *Christus nachfolgen, heißt dienen*, In: KRÄMMER K. – VELLGUTH K., *Theologie und Diakonie. Glauben in der Tat*, s. 27.

1 BIBLICKÉ MOTIVY K CHARITATIVNÍ SLUŽBĚ

V PÍSMU

V této kapitole se budeme zabývat charitativní službou, tedy službou lásky k bližním, kterou můžeme nalézt v Písmu. Následující text nemůže být celkovou prezentací biblických textů, chci však nabídnout stručný přehled diakonických prvků v Písmu. I v této oblasti se nemůžeme omezit pouze na novozákonní výroky. Už Starý zákon totiž nabízí výzvy k diakonické službě a také pohled na Boha, který se sklání k potřebným. Jedná se o spolupráci biblického Boha a člověka, který je v jeho službách vůči trpícím. Charitativní činnost církve nachází v Písmu hluboké opodstatnění. Láska k bližnímu totiž stojí v samém srdci Božího zjevení.

Hospodin má zřetelný zájem o život člověka už zde na zemi, nikoliv teprve až a „onom světě“. Lidská a božská sféra jsou odlišitelné, ale rozhodně neoddělitelné. Písmo nezná dualismus mezi pozemským světem a Božím královstvím, ke kterému putujeme. Stejně je i v Bibli cizí pohled na člověka, jako jednotlivce. Bůh se zaměřuje a zachraňuje lid jakožto společenství. V novém zákoně získává toto společenství nový rozměr, tedy církev.⁴

1.1 STARÝ ZÁKON

Starý zákon (SZ) se vyznačuje především snahou reagovat na formy lidského utrpení. Součástí Tóry totiž bylo zajištění spravedlnosti pro chudé a potřebné, nejen se o ně postarat, ale také uspořádat hospodářství státu tak, aby se zabránilo útlaču a vykořisťování.⁵ Bůh totiž sám vstoupil do dějin, aby s lidstvem vedl dialog, a aby mu zjevil svůj záměr spásy, spravedlnosti a bratrství.⁶

V této části se pokusím poukázat na základní aspekty, které souvisejí s otázkou diakonie ve starozákonních textech.

⁴ Srov. DOLEŽEL J., *Biblické kořeny sociální práce*, In: MARTÍNEK M. a kol., *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, s. 27.

⁵ Srov. CRÜSEMANN F., *Das Alte Testament als Grundlage der Diakonie*, In: SCHÄFER G. K. – STROHM T. (ed.), *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen*, s. 70.

⁶ Srov. KSNC, čl. 17.

1.1.1 Terminologie

Ve SZ se pro označení dobročinnosti často objevuje hebrejské slovo *ahab*, které se v Septuagintě překládá slovem *agapé*. Výraz *ahab* se vztahuje především k lásce k Bohu, ke které byl Izraelita zavázán zákonem (Dt 6,5). Význam tohoto termínu je ovšem velmi široký. Kromě lásky k Bohu označuje lásku k bližnímu (Lv 19,18; 34; Dt 10,9), lásku rodičů k dětem (Gn 25,28), lásku mezi mužem a ženou (Gn 29,18), smyslnou lásku (Gn 34,2-3), lásku otroků k pánům (Ex 21,1), lásku přátel (1 Sam 16,21), lásku k Božím příkázáním (Ž 119,47).⁷

K pochopení významu *ahab* nám může pomoci vysvětlení kontextu smlouvy, kterou uzavřel Hospodin se svým lidem. Tuto smlouvu Hospodin uzavřel s Abrahámem a poté ji opakovaně obnovoval. Jejím základem je Boží láska k lidu a Hospodinův otcovský vztah k němu (Dt 7,12-13). Na základě této smlouvy Bůh vyžaduje tuto lásku opětovat, jak je uvedeno v příkazu milovat Boha (Dt 6,5). Z uzavřené smlouvy nepřímo vyplývá zásada milovat také lidi, kteří jsou s ním ve vztahu. Mohli bychom tedy říct, že nenávist projevená vůči člověku má tedy za následek porušení smlouvy s Bohem.⁸

Mnohokrát se v Bibli objevuje řeč o chudých. K tomu hebrejšтина používá výrazy *raš*; *dal*; *ebjon*; *ani*. Tato slova se používají k označení situace „být chudý“ či „trpět nouzí“. ⁹ Nevztahují se však pouze na lidi, kteří trpí materiálním nedostatkem, ale zahrnují také aspekty jako je nemoc, hlad, obnaženost, nutnost žebrať, ale také utlačování a vykořisťování. Výraz "chudí" tedy může ve velmi širokém smyslu odkazovat na osoby trpící sociálními obtížemi a na osoby vyčleněné na okraj tehdejší společnosti.¹⁰

1.1.2 Potřební a chudí ve Starém zákoně

Často jsou zmiňovány zejména dvě skupiny, které představují všechny slabé: vdovy a sirotci.¹¹ Protože neměli právní způsobilost, snadno se mohli stát terčem manipulace. Jejich těžkosti dobře naznačují situace např. v 1 Kr 17,10-15 nebo

⁷ Srov. PRZYGODA W., *Funkcja Charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*, s. 23.

⁸ Srov. tamtéž.

⁹ Srov. DOLEŽEL J., *Biblické kořeny sociální práce*, In: MARTÍNEK M. a kol., *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, s. 27.

¹⁰ Srov. POMPEY H., ROß P. S., *Kirche für andere*, s. 118.

¹¹ Srov. tamtéž.

2 Kr 4,1-7. Mohli bychom zde zařadit i staré lidi, kterým se ovšem dostávalo zvláštní ochrany od vlastních dětí.¹²

Totéž platilo také pro cizince (*ger*), kteří byli stejně jako Abrahám a všichni otcové Izraele vyhnáni z vlasti svých předků, zejména kvůli hladu nebo z důvodu války a natrvalo se usadili v cizině. I oni jsou chráněni před možným útlakem a zneužíváním jejich situace (Ex 22,20; 23,9). Mají se těšit stejným právům ve všech ohledech, jako by byli původní obyvatelé (Lv 24,22; Nu 15,15).¹³

V časté nouzi se ocitli i drobní vlastníci půdy, kteří se z důvodu zadlužení často dostávali do závislosti druhých. Mezi ně bychom mohli zařadit i nádeníky. Ti žili doslova ze dne na den a byli závislí na tom, zda každý den dostanou mzdu.¹⁴

SZ se také vyjadřuje k lidem, kteří byli bez přístřeší, bez domova. V Iz 58,7 má význam konkrétní podoba: „*Cožpak nemáš lámat svůj chléb hladovému, přijímat do domu utištěné, ty, kdo jsou bez přístřeší?*“¹⁵ Jedná se o výzvu praktikovat skutky dobročinnosti, mezi něž patří také pohostinnost vůči těm, kteří jsou bez domova.¹⁶

1.1.3 Prikázání lásky

Jak už bylo zmíněno je ve SZ na mnoha místech vybízeno k lásce k trpícím, zvláště k péči o chudé, utiskované, staré, nemocné a cizince. Bůh dává prikázání milovat bližního jako sebe sama (Lv 19,18,34). Dokonce již ve Starém zákoně nacházíme výzvy k lásce k nepřátelům (Př 25,21-22).¹⁷

Hospodinovo prikázání milovat bližního v Lv 19,11-18 úzce souvisí s ochranou sociálně slabých, jak ukazuje jeho kontext. Prostřednictvím čtyřnásobného zvolání „Já jsem Hospodin“ je zdůrazněna závažnost příkazů a člení celý úryvek do čtyř strof, které obsahují zákaz podvodů (krást, podvádět), zákaz utlačování sociálně slabých (nádeník, hluchý, slepý), zákaz bezpráví v právních sporech a konečně poslední strofa

¹² Srov. CRÜSEMAN F., *Das Alte Testament als Grundlage der Diakonie*, In: SCHÄFER G. K. – STROHM T. (ed.), *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen*, s. 79.

¹³ Srov. tamtéž s. 80.

¹⁴ Srov. tamtéž.

¹⁵ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih)*, český ekumenický překlad, Praha: Česká biblická společnost, 2001.

¹⁶ Srov. TICHÝ L., *Biblický pohled na problematiku lidí bez domova*, In: *Sborník z konference „Křesťan a bezdomovectví“* s. 5-6.

¹⁷ Srov. ČBK: *Charitativní služba církve. Pastorační péče o charitu*, vydala ČBK, Praha 2005, s. 2-3.

se věnuje tomu, co se odehrává v srdci (zákaz nenávisti, pomsty, zášti).¹⁸ Tato „míra“ lásky k bližnímu je zde definovaná poměrně jasně. Aktuálnost a přesnost tohoto přikázání potvrdil sám Ježíš Kristus v diskuzi s farizeji.¹⁹

1.1.4 Péče o chudé a slabé

Péče o chudé a slabé je ve starozákonních textech členěna pod různými aspekty. Prvním významným aspektem je na různých místech formulovaná povinnost krále pomáhat chudým ke spravedlnosti. Např. v Jr 22,16 chválí Hospodin judského krále Jošijáše: „*Když se zastával utištěného a ubožáka, tehdy bývalo dobře. Zda to neznamená, že mě znal?*“ A v žalmu 72 je vykreslen ideální obraz krále, který spočívá také ve spravedlivé péči o chudé.²⁰

Zdůrazněna je také povinnost starat se o chudé u zámožných Izraelitů. V Př 19,17 Hospodin ujišťuje, že kdo se smilovává nad nuzným, tomu odplatí jeho dobročinnost. Nalezneme ji také v příslušných právních předpisech z různých historických období Izraele. Např. Ex 21,2-11 mluví o propuštění otroků nebo Ex 22,20-26 obsahuje obecná ustanovení na ochranu před útlakem a vykořisťováním.²¹

Velkou roli ve prospěch chudých hraje také sociální kritika proroků. Nejjasněji o tom mluví proroci z 8. a 7. století (Ámos, Micheáš, Ozeáš). Utlačování a vykořisťování chudých, sirotků a vdov je odsouzeno velmi tvrdými slovy jako zločin, za který si Izrael vynutí soud.²²

1.1.5 Spolupráce Boha a člověka

Starozákonní texty se nesou v duchu Boží starostlivosti o člověka a Jeho výzvy ke stejné službě lásky. Diakonické jednání je tedy napodobování Boha. Bůh se v tomto jednání ukazuje a zjevuje pravdu o sobě. Když člověk na tuto Boží výzvu odpovídá, mohli bychom říci, že se při diakonické službě ocitá ve středu víry.²³

Celá služba člověka nemá ale vycházet pouze z přikázání jako takového, ale má

¹⁸ Srov. DOLEŽEL J., *Biblické kořeny sociální práce*, In: MARTÍNEK M. a kol., *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, s. 29.

¹⁹ Srov. PRZYGODA W., *Funkcja Charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*, s. 24.

²⁰ Srov. POMPEY H., ROB P. S., *Kirche für andere*, s. 119.

²¹ Srov. tamtéž, s. 120.

²² Srov. tamtéž.

²³ Srov. HASLINGER H., *Diakonie. Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche*, s. 236-237.

být odpovědí na Boží lásku, která je mu prokazována. Ten, který je zahrnut Božím požehnáním a má dostatek, má toto dobro opětovat.²⁴ Boží láska se tedy v dějinách projevuje konkrétními činy, které osvobozují. Boží jednání zavazuje Izrael k přijetí požadavků smlouvy a život podle nich je odpovědí na láskyplné Boží jednání.²⁵ Tak totiž jedná ten, který prožívá s Bohem skutečný vztah.

1.2 NOVÝ ZÁKON

Dobrota a milosrdenství, které Bůh ve své lásce prokazuje člověku, jak čteme ve starozákonních spisech, se stávají tak blízké, že na sebe berou podobu člověka Ježíše, Slova učiněného tělem. Ježíš je tím očekávaným, protože se v něm naplňuje rozhodující událost dějin Boha s lidmi. On jasně a definitivně zjevuje, kdo Bůh je a jak jedná s lidmi.²⁶

Postoje novozákonních spisů, kterými se budeme v této kapitole zabývat a které nesou známky solidarity a lásky k bližním, navazují na to, co už bylo dáno ve SZ. Výrazný rozdíl mezi nimi je v tom, že novozákonní autoři počítají s věčným životem.²⁷

1.2.1 Terminologie

Nový zákon (NZ) převzal starozákonní teologické dědictví a terminologicky je rozvinul. Známy termín ze Septuaginty *eleos* se v Novém zákoně opakovaně objevuje především jako označení Božího milosrdenství spojeného s věností (L 1,50; Ef 2,4) a požadovaného opětování. Tato odpověď se nemá týkat pouze Boha samotného, ale má se odrážet na bližních. Dalším často užívaným výrazem je *oiktirmos* a jeho odvozená slova (L 6,36; Ř 12,1). Novozákonní užití tohoto termínu odkazuje na hebrejské *rahamim* a vyjadřuje něhu, cit, srdečný soucit.²⁸

Autoři novozákonních textů používali řečtinu s velkým bohatstvím, ale nebylo lehké se vypořádat s vlivem řecké kultury. Už tehdy obsahovala řečtina čtyři termíny, které znamenaly pojem láska. Jsou to *eros*, *storge*, *filia*, *agape*.

²⁴ Srov. Dt 8, 7-11

²⁵ Srov. CHALUPA P., *Starozákonní východiska kompendia sociální nauky církve*, In: ČERNUŠKA P., POSPÍŠIL C. V., STANĚK F. (ed.), *Interdisciplinární úvod do četby kompendia sociální nauky církve*, s. 32.

²⁶ Srov. Srov. KSNC, čl. 28.

²⁷ Srov. VLKOVÁ G. I., *Bohatství a chudoba v Bibli*, In: ČERNUŠKA P., POSPÍŠIL C. V., STANĚK F. (ed.), *Interdisciplinární úvod do četby kompendia sociální nauky církve*, s. 54.

²⁸ Srov. PRZYGODA W., *Funkcja Charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*, s. 26.

Slovo *storge*, které znamená lásku, něhu, náklonost, používali autoři klasické literatury nejméně a v NZ se neobjevuje.²⁹ *Eros* vyjadřuje především lásku toužebnou, vášnivou, intenzivní. NZ tento výraz nezná, používá se až v pozdější křesťanské literatuře. Substantivum *filia* znamená především lásku ve smyslu obliby, záliby.³⁰ V NZ najdeme tento výraz pouze jednou (Jk 4,4).³¹ Zato odvozené sloveso *filein* se často vyskytuje. Je užito o mezilidské oblibě, náklonnosti, včetně vztahu s Ježíšem (Jan 16,27), o lásce Otce k lidem nebo Otce k Synovi (J 5,20). Bylo vnímáno jako osobnější, důvěrnější. Nesmíme opomenout také výraz *filadelfia*, který znamená bratrskou lásku (Ř 12,9-10) a v NZ se vyskytuje 25 složených substantiv. Podstatné jméno *agape* vypovídá o lásce, jenž má původ v Bohu a která se přikazuje (1 J 4,7). Sloveso *agapan* je zastoupeno nejčastěji v janovských spisech. Výraz *charis* se hojně vyskytuje ve významu Boží přízeň, milost a bývá také užito i o mezilidské vztahy (Ř 4,4).³²

1.2.2 Učení a služba Ježíše Krista jako vzor k následování

Je důležité zmínit, že šíře pojetí chudých, kterou čteme ve starozákonních textech, platí i pro NZ. V tomto kontextu je třeba chápat Kristovo působení mezi nemocnými, posedlými, malomocnými, ale také mezi hříšníky a celníky jako hlásání radostné zvěsti.³³

Mohli bychom říci, že v Ježíši Kristu se uskutečnilo konečné působení Hospodina vůči jeho chudým, jak to naznačoval Izajáš. Autor Lukáš odkazuje na tento starozákonní příslib, když cituje Trito - Izaiáše:

*„Duch Hospodinův jest nade mnou; proto mne pomazal, abych přinesl chudým radostnou zvěst; poslal mne, abych vyhlásil zajatcům propuštění a slepým navrácení zraku, abych propustil zdeptané na svobodu, abych vyhlásil léto milosti Hospodinovy.“ (L 4, 18-19).*³⁴

Z toho vyplývá, že Ježíšův život, učení a dílo je dokonalým vyjádřením Boží lásky, která je pravým kořenem křesťanské charitativní služby. A tato láska

²⁹ Srov. tamtéž.

³⁰ Srov. ČERNUŠKOVÁ V., Tři stupně lásky v řeckém jazyce? *Studia theologica* [online]. 2014 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2014/01/02.pdf>

³¹ Srov. PRZYGODA W., *Funkcja Charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*, s. 27.

³² Srov. ČERNUŠKOVÁ V., Výrazy pro lásku v Septuagintě a Novém zákoně. *Studia theologica* [online]. 2014 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://studiatheologica.eu/pdfs/sth/2014/04/01.pdf>

³³ Srov. POMPEY H., ROß P. S., *Kirche für andere*, s. 129.

³⁴ Srov. tamtéž, s. 128.

je vylita do srdcí věřících, kde působí Duch svatý.³⁵

Jinak řečeno NZ nám dovoluje proniknout do zkušenosti, kterou sám Ježíš zakouší a sděluje. Je to láska Boha Otce, která proniká do samého Kristova srdce. Ježíš zvěstuje osvobozující a uzdravující Boží milosrdenství těm, které potkává, počínaje chudými, těmi, kdo jsou na okraji společnosti, hříšníky. Jeho poslání spočívá v tom, aby všem lidem předával podíl na tomto daru a na tomto synovském vztahu.³⁶

Ježíš, jakožto pravý diakon se stává pravým vzorem pro všechny, kteří ho následují. Avšak z vůle Krista jsou vybráni někteří, kteří mají účast na jediném a věčném kněžství (srov. Žd 5, 1-10). Tento duchovní dar, který kněží přijímají ze svěcení, je neomezuje k nějakému úzce ohraničenému poslání, nýbrž k nejširšímu a všeobecnému poslání spásy.³⁷ Vzpomeňme na událost, kdy Ježíš říká farizejům: „*Jděte a učte se, co to je: ‚Milosrdenství chci, a ne obět‘. Nepřišel jsem pozvat spravedlivé, ale hříšníky.*“ (Mt 9,13), aby tím naznačil, že Bůh dává přednost službě k bližním jako pravé bohoslužbě před rituální obětí.³⁸

1.2.2.1 Příkázání lásky

Novozákonní formulace příkázání lásky k bližním se od starozákonní varianty (Lv 19,18) liší úzkou souvislostí s příkázáním lásky k Bohu, které ve SZ stojí samostatně.³⁹

Synoptikové postavili Ježíšovu výzvu k diakonické službě na tomto příkázání lásky, kde povzbuzuje milovat Boha z celého srdce, z celé duše a z celé mysli, a milovat bližního jako sebe sama ((Mt 22,34-40; Mk 12,28-34; L 10,27). To odráží židovské chápání, že milovat Boha znamená zachovávat Boží příkázání a plnit jeho vůli. Láska k Bohu se netýká tedy jen citového rozměru, ale má i etický rozměr, zaměřený na jednání. Z těchto dvou příkázání vyplývá, že Boží království předpokládá radikální,

³⁵ Srov. POSPÍŠIL C. V., *Teologie služby*, s. 89.

³⁶ Srov. KSNC čl. 29.

³⁷ Srov. KKC §1565

³⁸ BROŽ J., *Biblické základy kněžství*, in: Salve 2 (2010), s. 14.

³⁹ Srov. HASLINGER H., *Diakonie. Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche*, s. 241.

osvobozující a uzdravující péči o bližní.⁴⁰ Toto přikázání lásky bychom měli považovat za nejdůležitější přikázání, které převažuje všechny ostatní. Ježíšovo přikázání lásky nemá být nějakou alternativou nebo novinkou vůči starozákonnímu zákonu, ale má být jeho naplněním.⁴¹

Když Ježíš říká, že největší přikázání je milovat Boha a bližního, je mu v Lukášově evangeliu následně položen dotaz, kdo je vlastně bližní. Na to Ježíš odpovídá podobenstvím o milosrdném Samaritánovi (L 10,29-37). Nebylo nic tajného, že mezi Židy a Samaritány existovala nenávist. Ježíš dává za vzor člověka, který projevuje lásku bližnímu bez ohledu na rasu, národnost, náboženské vyznání.⁴² Můj bližní je každý, kdo mě potřebuje a komu mohu pomoci. Toto rozšíření lásky na všechny lidi se neredukuje na vyjádření abstraktní a povšechné lásky, která je sama v sobě málo motivující, ale vyžaduje mé odhodlání tady a teď.⁴³

Jak už zaznělo, synoptikové opakují starozákonní míru „jako sebe sama“. Nesmíme ale opomenout evangelistu Jana. Podle něho je třeba milovat podle příkladu samotného Ježíše, tedy dokázat položit život za své bratry a sestry. Tuto míru definuje i sám Kristus: „*Nové přikázání vám dávám, abyste se navzájem milovali; jako já jsem miloval vás, i vy se milujte navzájem.*“ (J 13,34). Východiskem úvah o přikázání milovat je u Jana tajemství Boha, který je láska (srov. 1J 4,8). Pro něho není zdrojem bratrské lásky Boží přikázání, ale sám Bůh ve své podstatě. Bratrská láska má nadpřirozený charakter, protože jejím zdrojem je božské *agape*.⁴⁴

Pro Jana je láska principem života Božích osob. A je nám dána jak ve vztahu k Božím osobám, tak i k našim bratrům a sestrám. Evangelista vnímá myšlenku společenství lásky jako vrcholný bod, k němuž chce přivést každého křesťana. Mystika bratrské lásky spočívá v účasti na lásce Boží. Kdo svého bratra miluje, miluje stejnou láskou, jakou Bůh miluje sebe a lidi.⁴⁵

Evangelium lásky je nutné chápat a druhým předkládat pravdivým způsobem.

⁴⁰ Srov. VELLGUTH K., *Die Spuren Jesu – Jesus auf der Spur – Über die Herkunft religiös motivierter Diakonie und die diakonische Erfahrung einer Christusbegegnung*, In: KRÄMMER K. – VELLGUTH K. (ed.), *Theologie und Diakonie. Glauben in der Tat*, s. 64-65.

⁴¹ Srov. HASLINGER H., *Diakonie. Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche*, s. 241.

⁴² Srov. POSPÍŠIL C. V., *Teologie služby*, s. 97.

⁴³ Srov. BENEDIKT XVI., encyklika *Deus Caritas est*, 15.

⁴⁴ Srov. PRZYGODA W., *Funkcja Charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*, s. 30-32.

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 33.

Jedná se o radikální rozhodnutí vydat se do služby lásky druhým, která vede až za hrob a je ochotná za ostatní položit i svůj život. To je pravá povaha pravdy evangelia Ježíše Krista, kterou mnozí bohužel v dějinách často nechápali správným způsobem.⁴⁶

V Ježíši Kristu se zjevila láska v nejvyšší míře. Kristus žil na zemi život, který byl službou lásky od prvního do posledního dechu, že se nakonec z čisté lásky vydal za nás na kříž. To je počátek a stále nevyčerpatelný zdroj života lásky v jeho církvi, na který nesmíme zapomenout.⁴⁷ To si dobře uvědomoval sv. Pavel, pro kterého byla Kristova výkupná oběť výrazem spásné lásky. Jeho darování sebe sama z lásky ho vedlo k tomu, aby se stal nejchudším z chudých, sdílel náš úděl ve všem kromě hříchu (srov. Žd 4,15). Podle sv. Pavla může být odpověď na tuto Boží lásku jen jedna: zcela se odevzdat Kristu. V tom se může stát velkým příkladem pro nás. V Pavlově životě se projevila Boží láska, když se zjevila v osobě Ježíše Krista, a z tohoto zjevení vyšla láska bratrská.⁴⁸

1.2.2.2 Hlásání Božího království

Z evangelií můžeme vyčíst, že v centru Ježíšova vystoupení je hlásání Božího království. Nehlásá primárně sebe, ale Boží království. Tento úsvit Božího království je ve prospěch slabých a chudých.⁴⁹ Toto hlásání se tedy prolíná s Ježíšovými uzdravujícími skutky.

Jako příklad můžeme uvést perikopu, kdy Ježíš uzdravuje němého muže posedlého démonem (Mt 12, 22-30). Farizeové ho odsuzují, že vyhání pomocí knížete démonů. Kristova obhajoba vrcholí větou: „*Jestliže však vyháním demony Duchem Božím, pak už vás zastihlo Boží království.*“ (28). Z toho můžeme odvodit, že pokud Ježíš někoho osvobodí od posedlosti, jedná se o událost, v níž se Boží království stává skutečností.⁵⁰

To, co platí pro posedlé, se týká také nemocných. Např. v L 7,18-23 přichází za Ježíšem Janovi učedníci krátce po tom, co zdravil mnoho nemocných a trpících. V Ježíšově odpovědi není sice explicitně použito „Boží království“,

⁴⁶ Srov. POSPÍŠIL C. V., *Teologie služby*, s. 87.

⁴⁷ Srov. HORN F. W., *Diakonische Leitlinien Jesu*, In: SCHÄFER G. K. – STROHM T. (ed.), *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen*, s. 109.

⁴⁸ Srov. PRZYGODA W., *Funkcja Charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*, s. 28-29.

⁴⁹ Srov. POMPEY H., ROß P. S., *Kirche für andere*, s. 129.

⁵⁰ Srov. tamtéž.

ale nepochybně k němu směřuje, když říká: „*Jděte, zvěstujte Janovi, co jste viděli a slyšeli: Slepí vidí, chromí chodí, malomocní jsou očišťováni, hluchí slyší, mrtví vstávají, chudým se zvěstuje evangelium.*“ (22).⁵¹

Etický a eschatologický kontext má také soudní řeč, kterou najdeme v Mt 25,31-46. Zacházení s chudými, trpícími a nejmenšími se stává rozhodujícím kritériem toho, jak se lidé ocitnou na posledním soudu před Bohem. Ústředním momentem není to, že byl dodržen mravní zákon, ale samotné jednání.⁵² V tomto jednání jde o člověka, který má svou hodnotu, dokonce je v něm přítomný sám Kristus: „*Amen, pravím vám, cokoliv jste neučinili jednomu z těchto nepatrných, ani mně jste neučinili.*“ (45).

Ježíšovo hlásání Božího slova a jeho skutky jsou podloženy důvěrou, která vychází z jistoty nastávajícího Božího království a vítězství nad hříchy.⁵³ A protože se Boží království hlásí k chudým a potřebným, přináší jim naději a vyzývá k očekávání. Tato naděje je živena důvěrou v Boží péči. A Bůh, který se stará o svět, se postará i o svou církev, která má sloužit. Proto má být tato služba potřebným prováděna bezstarostně, tedy v plné důvěře, že se Bůh stará.⁵⁴

Pokud bychom to měli shrnout, tak Ježíšova pozornost vůči chudým je v kontextu jeho hlásání Božího království a ukazuje se jako naplnění naděje Izraele. Tento „úsvit“ se odehrává v Ježíšově oddanosti právě lidem na „okraji“. Slibuje jim spásu a hmatatelně jim pomáhá z bídne situace k lepšímu. A protože spása je nabídnuta všem, je toto vědomí rovnosti základem étosu péče o slabé.⁵⁵ V kontextu Božího království si musíme také uvědomit, že křesťanská diakonie nemůže a nesmí zůstat pouze u symbolického jednání, ale má převést své jednání do forem naplnění stanovených v čase. Jedná se vždy o jedinečnou situaci teď a tady. Tím se ale v žádném případě nechce zbavit odkazu na Boží království. To však dosáhne své plné podoby až na konci časů.⁵⁶

⁵¹ Srov. tamtéž.

⁵² Srov. tamtéž, s. 134.

⁵³ Srov. tamtéž, s. 130.

⁵⁴ Srov. HORN F. W., *Diakonische Leitlinien Jesu*, In: SCHÄFER G. K. – STROHM T. (ed.), *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen*, s. 125.

⁵⁵ Srov. POMPEY H., ROß P. S., *Kirche für andere*, s. 135-136.

⁵⁶ Srov. HORN F. W., *Diakonische Leitlinien Jesu*, In: SCHÄFER G. K., STROHM T. (ed.), *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen*, s. 126.

1.2.2.3 Služba Ježíše Krista

Ježíš Kristus se naprosto vydal službě. Nepřišel proto, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za všechny.⁵⁷ Jeho působení by se dalo charakterizovat jako služba Učitele a Lékaře duše i těla. Vystihuje to Mt 4,23-24, kde se Ježíšovo působení charakterizuje:

„Ježíš chodil po celé Galileji, učil v jejich synagógách, kázal evangelium království Božího a uzdravoval každou nemoc a každou chorobu v lidu. Pověst o něm se roznesla po celé Sýrii; přinášeli k němu všechny nemocné, postižené rozličnými neduhy a trápením, posedlé, náměsíčné, ochrnuté, a uzdravoval je.“⁵⁸

Jak zaznělo výše, Ježíš hlásal radostnou zvěst chudým a přinesl jim poselství spásy. Dovolím si zmínit pár myšlenek jihoafrického pastora a biskupa, který se jmenuje Mathole Emk⁵⁹ z církve Grace Bible Church (GBCH), který se dotýká Ježíšovy služby. Tohoto teologa chci zmínit, abychom si rozšířili pohled na danou tematiku, který má možná trochu více emotivní nádech. Emk píše, že Kristus zvěstuje chudým pravdu o péči Boha. Přišel, aby potvrdil tuto pravdu a stala se skutečností, ne pouhými slovy. Jeho služba přijala do Božího společenství ty, kteří byli společností vyloučeni a mohli bychom říci velmi opovrhovaní. U Ježíše se tito lidé ocitli na prvním místě a zažívali jeho péči. Do této péče přijímal i hříšníky, výběřčí daní, prostitutky, zloděje. Ti se dopouštěli společenských hříchů. Kristus je nezval, aby omlouval jejich hříchy, ale aby je prostřednictvím obrácení přivedl do Božího království. Právě oni byli zatracovaní, aniž by jim byla ukázaná správná cesta. Kristus jim pomohl obnovit společenství s Bohem a lidmi. Potvrdil jejich důstojnost jako Božího lidu. Při setkání s Ježíšem se setkali s přátelstvím a přijetím a s novým životem, který je přivedl k opravdovému pokání a obrácení.⁶⁰ Ježíš jim sloužil ve společnosti, která jejich potřeby ignorovala a jeho službu neschvalovala. Výmluvným

⁵⁷ Srov. Mk 10,45

⁵⁸ Srov. POSPÍŠIL C. V., *Teologie služby*, s. 90.

⁵⁹ Mathole Emk, celým jménem Ezekiel Mokwele Katiso Mathole je pastor a jeden z biskupů sloužících v Grace Bible Church v Jihoafrické republice. Informace z:
https://www.amazon.com/stores/author/B096MGKLFDA/about?ingress=0&visitId=df9d3b57-ba09-4af4-85a0-39abd713d518&ref_=dbs_a_mng_rwt_scns_share

⁶⁰ Srov. EMK M., *A biblical and theological reflection on poverty*, [online]. 2005. [cit. 2024-02-29] Dostupné z:
<https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/28371/03chapter3.pdf?sequence=4&isAllowed=y>, s. 91-94.

příkladem může být případ, kdy Ježíš uzdravil v sobotní den i přes rozpor s ortodoxními zvyklostmi (srov. Mt 12, 9-14).⁶¹ Tolik tedy Mathole Emk.

Musíme tedy mluvit o Ježíšově solidaritě s těmi, kteří potřebují osvobození, uzdravení a uvést do pravdy. Proto Ježíš odpovídá těm, kteří se pohoršují nad jeho jednáním a přízní s hříšníky: „*Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní. Jděte a učte se, co to je: ‚Milosrdenství chci, a ne oběť.‘ Nepřišel jsem pozvat spravedlivé, ale hříšníky.*“ (Mt 9,12-13)⁶²

To, co vedlo Ježíše k tomu, aby uzdravoval nemocné, postižené, posedlé zlým duchem, byl také soucit a silná empatie vůči trpícím, které potkával. Když uviděl zástupy, jak byli vysílení a skleslí, bylo mu jich líto (srov. Mt 9,36). A malomocného uzdravil pohnut soucitem (srov. Mk 1,41).

Soucít je pocit, který je pohnut jak utrpením, tak i ochotou sdílet toto utrpení a něco pro ně udělat.⁶³ Dokonce empatie, vcítění se do druhého, znamená prožívat bolest druhého jako svou vlastní. Svatý Tomáš Akvinský říká: „*Poněvadž milující pojímá přítele tak, jako kdyby se jednalo o něj samotného, prožívá zlo, které tento přítel zakouší téměř jako vlastní zlo. Proto také zakouší bolest přítele jako svou vlastní.*“ (Summa Theologiae, II-II. q. 30, a. 2.)⁶⁴

Tuto bratrskou lásku spojenou se soucitem dává Bůh svým dětem, a tak jim umožňuje milovat své bratry a sestry i sebe sama. Láska spojuje všechny, kdo mají podíl na stejné božské přirozenosti.⁶⁵

1.2.3 Péče o chudé a slabé v prvotní církvi

V této kapitole se zaměříme na počátky církve a na to, jak se stavěla k charitativní službě. Nejdříve je však potřebné připomenout, co je podstatou církve, aby veškerá její služba byla správně pochopena.

Církev je znamením a nástrojem důvěrného spojení s Bohem a jednoty celého lidstva (srov. *Lumen Gentium*⁶⁶ č.1). I přes to, že má starozákonní původ a novozákonní

⁶¹ Srov. tamtéž, s. 92.

⁶² Srov. POSPÍŠIL C. V., *Teologie služby*, s. 92-93.

⁶³ Srov. EMK M., *A biblical and theological reflection on poverty*, [online]. 2005. Dostupné z: <https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/28371/03chapter3.pdf?sequence=4&isAllowed=y>, s. 91.

⁶⁴ Srov. POSPÍŠIL C. V., *Teologie služby*, s. 94.

⁶⁵ Srov. PRZYGODA W., *Funkcja Charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*, s. 37.

⁶⁶ Dále jen LG.

genezi, mohla vzniknout především proto, že to byl Bůh, který ji prvně miloval (1J 4,9). Církev je společenstvím lásky, právě proto, že má svůj zdroj v Bohu, který je láska. Toto společenství tedy nachází svůj základ v Otcově lásce a rodí se skrze Krista, který si ji očistil, připravil a stále o ni pečuje (Ef 5,23-29) a je posilována láskou Ducha svatého.⁶⁷

Základní charakteristiku poslání církve představuje sám Kristus v předvečer svého utrpení, když říká: „*Ne vy jste vyvolili mne, ale já jsem vyvolil vás a ustanovil jsem vás, abyste šli a nesli ovoce a vaše ovoce aby zůstalo.*“ (J 15,16). To znamená, že původ poslání učedníků je vlastní samotnému Bohu a že Bůh je zdrojem milosti jejich plodnosti. Je to sám Kristus, který posílá církev, aby přinášela ovoce.⁶⁸

1.2.3.1 Apoštolské společenství

Ježíš Kristus nejen pomáhal lidem, kteří se ocitali v duchovní nebo materiální bídě, ale také od počátku vychovával své učedníky, aby potřebným sloužili. Často je k této péči vyzýval. Když ho apoštolové požádali, aby poslal hladový zástup do okolí, aby si nakoupili jídlo, namítl jim, aby to byli oni, kdo jim dají jíst (Mt 19,13). Už za Ježíšova života měli apoštolové společnou pokladnici, z níž poskytovali pomoc potřebným, aby si uvědomovali skutečnost lidské chudoby a pěstovali v sobě zájem o chudé (J 13,29). Ještě před svým odchodem k Otci znovu Ježíš výslovně pověřil své učedníky ke skutkům lásky, podle kterých všichni poznají, že jsou jeho, budou-li mít lásku jedni k druhým (J 13,35).⁶⁹

Připomenu, že kromě příkladu Ježíše Krista v projevech křesťanské lásky v novozákonní době, sehrálo podstatnou roli působení Ducha svatého, který byl na učedníky seslán o letnicích.⁷⁰ V této síle začali apoštolové nejen hlásat Boží slovo, ale také svědčit o Kristu skutky lásky. K tomu používali nejen své skromné materiální

⁶⁷ Srov. PRZYGODA W., Funkcja charytatywna w służbie Kościoła-wspólnoty. Online. *Studia Theologica Varsaviensia*. Roč. 1996. Dostupné z: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Studia_Theologica_Varsaviensia/Studia_Theologica_Varsaviensia-r1996-t34-n2/Studia_Theologica_Varsaviensia-r1996-t34-n2-s207-220/Studia_Theologica_Varsaviensia-r1996-t34-n2-s207-220.pdf. [cit. 2024-03-02]. s. 209.

⁶⁸ Srov. TOSO D. G., *La Missio nella Trinità, origine della Missio della Chiesa*, In: Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli Pontificie Opere Missionarie, *La Chiesa di Cristo in missione nel mondo*. Mese missionari straordinario Ottobre 2019, s. 61.

⁶⁹ Srov. PRZYGODA W., *Funkcja Charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*, s. 40.

⁷⁰ Srov. POSPÍŠIL C. V., *Teologie služby*, s. 98.

prostředky, ale také charismata, která obdrželi.⁷¹ Apoštolské společenství a následně další nová křesťanská společenství byla nejen chronologicky blízká Ježíši a Letnicím, ale skutečně a radikálně se v nich Duch svatý objevoval a působil. O projevech prvotní církve je dobré se bavit ne proto, abychom oživilí tu či onu formu, ale abychom v těchto formách viděli to, co církve v kulturně odlišných podobách považovali za podstatné a charismatické.⁷²

1.2.3.2 Raná církev

Benedikt XVI. v encyklice *Deus caritas est* připomíná, že církev musí uplatňovat lásku jako komunita. A důsledkem toho je, že láska potřebuje organizaci jakožto předpoklad uspořádané komunitní služby. Vědomí o tomto úkolu sehrálo v církvi významnou roli už od počátku: „*Všichni, kteří přijali víru, drželi pevně pohromadě a měli všechno společné. Prodávali všechn svůj majetek a dělili ho mezi všechny, jak kdo potřeboval.*“ (Sk 2,44–45). Autor Lukáš líčí, že k základním projevům života tohoto společenství patřilo setrvávání v učení apoštolů, ve společenství, v lámání chleba a v modlitbě. Z toho vyplývá, že společenství spočívá v tom, že věřící měli všechno společné a že u nich už nepanovaly žádné rozdíly mezi bohatými a chudými.⁷³ Pro začínající církev tedy musel platit nový řád soužití. Německý teolog Gerhard Lohfink nazval toto společenství jako „Kontrastgesellschaft“, což bychom mohli přeložit jako „kontrastní (odlišná) společnost“. Prvotní křesťané se snažili uskutečňovat spravedlnost a bratrství, a díky tomu se stávali středem přitažlivosti a vzorem pro ostatní. Tak můžeme vidět i v novém kontextu péči o slabé a chudé: v jednotě víry, lásky a rovnosti.⁷⁴

Prvotní církev si od počátku uvědomovala své základní funkce, totiž kázání, liturgii a diakonii, jinak řečeno službu víře, službu Bohu a službu bratřím. Tyto funkce byly spolu natolik srostlé, že jedna bez druhé nemohla být účinně vykonávána. Poselství lásky k Bohu a k bližním bylo hlavním tématem kázání (1J 3,10–11), jehož cílem bylo přivést druhé k dokonalé lásce (1 Tm 1,5). Úzké propojení funkcí církve je dobře vidět ve vztahu liturgie a diakonátu. V prvních společenstvích existovalo vědomí, že bez lásky není autentická služba Bohu a důstojného slavení svátku Páně

⁷¹ Srov. PRZYGODA W., *Funkcja Charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*, s. 40.

⁷² Srov. O'MEARA T. F., *Theology of Ministry*, s. 46

⁷³ Srov. BENEDIKT XVI., encyklika *Deus Caritas est*, 20.

⁷⁴ Srov. POMPEY H., ROB P. S., *Kirche für andere*, s. 138–139.

(1 K 11,17-34). Zanedbávání nebo dokonce ponižování chudých nejenže zabíjí bratrskou lásku, ale činí slavení eucharistie nedůstojným. Proti takovému jednání se tvrdě vyjadřuje autor Jakubova listu, když varuje, že starost o přízeň bohatých a zároveň pohrdání chudými je upuštění od Božího zákona (Jk 2, 1-13). Tedy starostlivost o všechny bez rozdílu je směrodatným kritériem autentické bohoslužby.⁷⁵

Ve starověkých apoštolských obcích začaly vznikat první formy organizované a dokonce institucionalizované charitativní služby. Vypovídá o tom zřízení úřadu diakona (Sk 6,1-6). Tento text ze Skutků apoštolů hovoří o sedmi mužích, kterým se přisuzují typické diakonické úkoly: péče o chudé, vdovy, obsluha u stolů při společných hostinách.⁷⁶ Později k jejich úkolům patřila také péče o nemocné a v době pronásledování křesťanů o uvězněné sestry a bratry. To, že vedle služby slova byla zavedena samostatná služba „u stolu“ ukazuje, jak vysoké postavení měla diakonie v rané církvi. Je ovšem otázkou, jestli toto oddělení diakonie a hlásání slova, ke kterému postupně docházelo, neprotiřečí způsobu, jakým kázal Ježíš, tedy v jednotě skutku a slova.⁷⁷ Co se týká úřadu jáhna, postupně se vyvíjel a požadavky na kandidáty a rozsah jejich úkolů se měnily (1 Tm 3,8-13).⁷⁸

Zásadním důkazem o tom, že diakonická pomoc sociálně slabým patří k základnímu vzoru církve, nám svědčí i tzv. apoštolský sněm v Jeruzalémě a dohoda, která na něm byla uzavřena. Sv. Pavel nám dosvědčuje, že apoštolové - sloupy církve (Petr, Jakub a Jan) kladli na srdce, aby mezi pohany pamatovali na chudé. Pavel nás ujišťuje, že tak činil s nasazením (srov. Ga 2, 9-10). Je to jediná povinnost, která byla od apoštolů udělena a zdůrazňuje elementární význam pomoci potřebným jako nezbytného projevu evangelia. Vzpomínka na chudé se představuje jako tzv. *nota ecclesiae* (znamení církve). Pro Pavla však chudí nejsou jen ti, ke kterým byl poslán, tedy neobřezaní, ale patří k nim všichni i chudí z Jeruzaléma, na které pamatuje a zmiňuje je v Ř 15,26 jako příjemce sbírky, kterou organizuje ve svých pohanských křesťanských obcích.⁷⁹

Při naší úvaze charitativní činnosti v prvních křesťanských obcích, o kterých se

⁷⁵ Srov. PRZYGODA W., *Funkcja Charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*, s. 42.

⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 44.

⁷⁷ Srov. POMPEY H., ROß P. S., *Kirche für andere*, s. 140-141.

⁷⁸ Srov. PRZYGODA W., *Funkcja Charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*, s. 44-45.

⁷⁹ Srov. HOLZ T., *Christus Diakonos*, In: SCHÄFER G. K., STROHM T. (ed.), *Diakonie – biblische Grundlagen und Orientierungen*, s. 128.

dozvídáme v Novém zákoně, je důležité si povšimnout její integrující a komunity utvářející role, jak se realizovala a uvědomovala si svoji univerzalitu. V ekleziologii se často poukazuje na jednotu víry a bohoslužby jako primárních faktorů k vytváření komunity. Předložený obraz církve realizovaný v prvních společenstvích ukazuje, jak důležitá je pro integraci společenství láska potvrzená skutky. Bez ní by se slova a svátostná znamení stala prázdnými a bezvýznamnými.⁸⁰

⁸⁰ Srov. PRZYGODA W., *Funkcja Charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*, s. 49.

2 DIAKONICKÁ SLUŽBA KATOLICKÉHO KNĚZE

Dosud jsme se zabývali Písmem svatým a jeho pohledem na službu trpícím, potřebným a chudým. V NZ jsme nahlédli do jasných výzev k následování skutků lásky, které směřují ke všem lidem. Zvláštní pozornost je ale také vyhrazena Ježíšovým nejbližším následovníkům apoštolům. V NZ se sice explicitně nezmiňuje slovo kněžství, avšak Ježíš Kristus vyvolil muže, aby vytvořili sbor dvanácti apoštolů, a oni udělali totéž, když si vybrali spolupracovníky, kteří měli pokračovat v jejich poslání. (Srov. KKC 1577) *Svátoť kněžství je svátoť apoštolské služby, skrze kterou pokračuje v církvi nadále až do konce časů poslání, které Kristus svěřil svým apoštolům* (KKC 1536.). Kněz jedná a vystupuje ve jménu Kristově a k tomu dostává svěcením potřebnou sílu Ducha svatého i zvláštní znamení. Cílem služby a života kněží je tedy oslava Boha v Kristu.⁸¹ Když Kristus ustanovil při Poslední večeři tuto svátoť, umyl učedníkům nohy na znamení smíření a jako výzvu k pokorné službě. Takto mají jednat všichni Ježíšovi následovníci: milovat se navzájem a přijímat všechny, které jim Ježíš pošle (srov. J 13 2-34).

V této části se budeme zabývat samotným posláním kněze, který má být pro všechny, dokonce má svůj život za všechny obětovat po vzoru Krista. Pokud má kněz jednat po vzoru svého Mistra, má se to odrážet zvláště ve službě trpícím a potřebným, kterým Ježíš věnoval tak velkou péči.

2.1 POHLED NA DIAKONICKOU SLUŽBU KATOLICKÉHO KNĚZE V DOKUMENTECH MAGISTERIA OD II. VATIKÁNSKÉHO KONCILU

2.1.1 Pojetí eklesiologie

Než se budeme konkrétně zabývat službou kněze a co o ní říkají dokumenty magisteria od II. Vatikánského koncilu, přiblížme si, s čím se musel vypořádat poslední koncil v otázce eklesiologie, která je s pohledem na pastorační kněze úzce spojená. Převládá názor, že II. Vatikánský koncil ve svých úvahách o církvi následoval směr, který v 19. století prezentovali pastoralisté tzv. tübingské školy, kterými byli J. A. Möhler, J. M. Sailer a A. Graf, a dále tento směr rozvinul K. Rahner. Ten chápal

⁸¹ Srov. 2. Vatikánský koncil, dekret *Presbyterorum ordinis*, 2.

církev jako živý organismus založený Kristem, ve kterém z vůle Boha Otce skrze Ducha svatého nadále působí Kristovo spásné dílo, které bylo zvěčněno v církvi. Spásné dílo Ježíše Krista tedy v církvi existuje reálně mystickým způsobem, především ve svátostech. Rahner tyto veličiny definuje jako *Ecclesia in esse*. Na základě Kristova misijního pověření má církev toto bohatství nejen uchovávat, ale také přinášet celému světu. Toho je církev schopna pouze angažovaností všech členů jak kleriků, tak laiků. Tuto církev působící ve společenství nazývá Rahner *Ecclesia in agere*. Podle něj je pouze dynamicky pojatá církev schopna předávat dál pravdu, lásku a plody Kristova spásného díla. Koncil vnímá církev jako *lid sjednocený působením jednoty Otce i Syna i Ducha svatého* (LG 4). A dále říká, že Bohu se zalíbilo posvěcovat a spasit lidi nikoliv individuálně, ale ve společenství (srov. LG 9).⁸² Tento prvek společenství je důležitý si uvědomit v souvislosti s kněžskou službou, která nemá být postavena pouze na charismatu daného služebníka a není otázkou individualismu, ale staví na schopnostech vytvářet společenství a uvádět ho do služby lásky.

2.1.2 Kněžská služba

Dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum ordinis*⁸³, kterému se ještě budeme věnovat, v úvodu zmiňuje, že kněz přijímá od biskupa svěcení a poslání sloužit a budovat Boží lid.⁸⁴ Kněží můžou díky svému pomazání při svěcení jednat *in persona Christi, capitis* (v osobě Krista, hlavy) a jsou odděleni, aby vykonávali to, co jim Bůh určil mezi svým lidem.⁸⁵ Z II. Vatikánského koncilu a z učení církve je možné vyvodit několik ústředních aspektů kněžské služby, které ve stručnosti předložím. Je dobré si uvědomit, že všechny tyto prvky mají být přítomny také při kněžské službě všem potřebným a chudým, aby jeho služba byla skutečná.

Je to kazatelská služba, která je v dnešním světě tolik důležitá a mohli bychom říci, že je jádrem. Koncil označil autentické hlásání Božího slova za velmi důležitou povinnost kněží. Toto hlásání vyžaduje, aby se kněží ztotožňovali se slovem Božím a

⁸² Srov. PRZYGODA W., Funkcja charytatywna w służbie Kościoła-wspólnoty. Online. *Studia Theologica Varsaviensia*. Roč. 1996. Dostupné z: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Studia_Theologica_Varsaviensia/Studia_Theologica_Varsaviensia-r1996-t34-n2/Studia_Theologica_Varsaviensia-r1996-t34-n2-s207-220/Studia_Theologica_Varsaviensia-r1996-t34-n2-s207-220.pdf. [cit. 2024-03-11]. s. 207-209.

⁸³ Dále jen PO.

⁸⁴ Srov. PO 1.

⁸⁵ Srov. PO 2-3.

v něm rostli a kontemplovali ho.⁸⁶

Dalším klíčovým prvkem služby každého kněze je předsedání liturgii a role „modlitebníka“. V této úloze jde také o to shromažďovat společenství a uvádět do společného slavení, aby se skutečně projevilo společenství církve jako Kristova těla.⁸⁷

Kněz má také zodpovědnost za život v církvi a má usilovat o spolupráci s ostatními, kteří jsou kolem něho. Formy církevní služby, které se objevily po II. Vatikánském koncilu, výrazně rozšířily možnosti spolupráce mezi kněžími a laiky.⁸⁸

Kristův služebník si musí také uvědomit, že je veřejným představitelem církve. Služba vysvěcených kněží je tedy církevní službou. Jako církevní služebníci představují kněží učení, hodnoty a moudrost církve v širším světě (srov. PO 14).⁸⁹

A konečně kněz má praktikovat pastorační lásku, díky které může integrovat svůj život. Koncil zdůraznil, že pastorační láska se může stát charakteristickým znakem pouze tehdy, pokud se kněží budou snažit stále hlouběji pronikat modlitbou do Kristova tajemství (srov. PO 14).⁹⁰ Tato láska, k níž Kristus vybízí presbytery, hraničí s hrdinstvím, protože kněz by měl být ochoten položit za ovce svůj život (J 10,11). Kněžství vyžaduje zřeknutí se osobní ctižádosti a touhy ovládat druhé. Povýšenecký a autokratický pohled se neslučuje s kněžskou službou. Pastorační láska se projevuje soucitem a zájmem o problémy nemocných a trpících, péčí o chudé a postojem milosrdenství vůči hříšníkům.⁹¹

⁸⁶ Srov. BALDOVIN J. A KOL., To Serve the People of God: Renewing the Conversation on Priesthood and Ministry. *Origins : CNS documentary service* [online]. 2018, (31) [cit. 2024-03-13]. Dostupné z: <https://www.bc.edu/content/dam/bc1/schools/stm/faculty-research/Origins%20-%20To%20Serve%20the%20People%20of%20God%20-%2027%20Dec%202018.pdf>, s. 488.

Tento článek je shrnutím dvouletého projektu semináře Boston College, jehož ústředním tématem bylo chápání kněžství a jeho služby. Semináře se zúčastnilo 12 lidí, mezi nimi kněží i laici.

⁸⁷ Srov. tamtéž.

⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 489.

⁸⁹ Srov. tamtéž.

⁹⁰ Srov. tamtéž.

⁹¹ Srov. PRZYGODA W., Troska prezbitarów o rozwój działalności charytatywnej Kościoła. *Perspektiva, Legnica Teologicko-historické studie* [online]. 2003, (1) [cit. 2024-03-13]. Dostupné z: <https://perspektiva.pl/pdf/p2/przygoda.pdf>, s. 217.

2.1.3 Dokumenty II. Vatikánského koncilu

2.1.3.1 *Presbyterorum ordinis*

Tento již zmíněný dokument nabízí výzvy k diakonické službě a milosrdné lásce, které nemůžeme přehlížet. Připomíná, že i když kněží mají závazky vůči všem, přesto se mají zvláště věnovat chudým a slabým. A to po vzoru Krista, který s nimi projevoval solidaritu. Dokonce připomíná, že hlásání evangelia takovým lidem je znamením mesiášského díla. Nejvíce se kněží mají zaměřit na nemocné a umírající, které mají navštěvovat a posilovat v Pánu.⁹²

Výše jsem už zmínil důležitou schopnost kněze utvářet společenství. Dokument vysvětluje, že úkolem tohoto společenství, které má shromažďovat každý pastýř, není omezení pouze na péči věřícím, ale má být otevřené pro všechny lidi, mít misionářskou horlivost a připravovat cestu ke Kristu všem lidem. Takovou křesťanskou obec lze budovat pouze tehdy, je-li zakořeněna ve slavení nejsvětější eucharistie. Má-li být toto slavení upřímné a úplné, musí vést k různým skutkům lásky, k vzájemné pomoci a k misionářskému působení a k vydávání svědectví v různých podobách.⁹³

K tomu, aby kněz byl schopen bratrské lásky, chápal potřeby druhých a vážil si stvořených věcí, má mít zdravý vztah k majetku. Má užívat časných statků jenom k těm účelům, ke kterým je pozván a jak to dovoluje nauka Krista a nařízení církve. Zároveň má zodpovědnost za svěřený majetek, který má spravovat podle patřičných zákonů a má k tomu přizvat také laiky. Majetek má sloužit k potřebnému zaopatření a umožnit apoštolské a charitativní podnikání, zvláště ve prospěch chudých. Pokud něco z majetku přebývá, mají ho rádi věnovat ve prospěch církve nebo na charitativní účely. Církev vybízí kněze k dobrovolné chudobě, díky které se jasněji připodobní Kristu a stanou se pohotovějším k posvátné službě. Spolu s biskupy se mají vyhýbat všemu, co by mohlo odpuzovat chudé, a ať mají pro ně otevřené nejen srdce, ale i dveře svého příbytku.⁹⁴

2.1.3.2 *Ad gentes*

Bůh poslal církev ke všem národům světa, aby byla „všeobecnou svátostí spásy“. Proto se snaží, vedena poslušností ke svému zakladateli Ježíši Kristu, hlásat

⁹² Srov. PO 6.

⁹³ Srov. tamtéž.

⁹⁴ Srov. PO 17.

evangelium všem lidem. Je povinností, aby následovníci apoštolů pokračovali v tomto díle. Aby se Boží slovo, tedy radostná zvěst, šířila a byla přijímána.⁹⁵ Toto poslání církve je pokračováním a rozvíjením poslání samotného Krista, který byl poslán hlásat radostnou zvěst chudým. A církev musí jít pod vedením Ducha svatého stejnou cestou, jakou šel Kristus, totiž cestou chudoby, poslušnosti, služby a sebeobětování až k smrti.⁹⁶

Kněžskou službu chudým a potřebným musíme také chápat jako misijní úkol. Nejedná se pouze o hmotné zajištění bližních, ale především o hlásání Božího slova a úsilí o jejich spásu. O misijní činnosti církve hovoří další dekret s názvem *Ad gentes*⁹⁷. Ten se také konkrétně zaměřuje na misionáře a vytyčuje důležité body k jejich službě.

Dokument připomíná, že na každého Kristova učedníka připadá určitý závazek šířit víru. Někteří jsou však Kristem povoláni podle jeho vůle, aby byli s ním a aby je posílal kázat národům. Proto Duch svatý rozděluje k prospěchu ostatním zvláštní dary a vnuká jednotlivcům misionářské povolání. Jsou to kněží, ale také řeholníci i laici. Tito jsou posláni autoritou k těm, co jsou daleko od Krista. Na toto volání mají odpovědět úplnému zasvěcení se dílu evangelia. Ke svému vznešenému úkolu musí být budoucí misionáři připravováni zvláštní výchovou.⁹⁸ Vzhledem k tomu, že kněz má být pro všechny a součástí jeho života má být diakonická služba, je potřebná také náležitá formace k tomuto úkolu. K tomu má co říci další důležitý dokument *Optatam totius*, kterému se budeme zvlášť věnovat později.

Výše už zaznělo, že kněz má usilovat o spolupráci s ostatními, kteří jsou kolem něho. Dekret apeluje na potřebu organizace při misijní činnosti. Protože věřící křesťané mají různé dary, proto musí spolupracovat na díle evangelizace podle svých možností, schopností, darů a své služby. Všichni mají být jedno, aby se spolu snažili svobodně a spořádaně o stejný cíl a společně vynaložili síly k budování církve.⁹⁹

Misijní činnost vyžaduje také odbornost, vědeckou připravenost, aby se při vlastní praxi účinně pomáhalo. Proto je žádoucí, aby docházelo ke spolupráci mezi

⁹⁵ Srov. 2. Vatikánský koncil, *Ad gentes*, 1.

⁹⁶ Tamtéž 5.

⁹⁷ Dále jen AG.

⁹⁸ Srov. AG 24-25.

⁹⁹ Srov. AG 28.

vědeckými institucemi, které pěstují misiologii a jiné vědecké nebo praktické obory.¹⁰⁰

2.1.3.3 *Christus dominus*

Tento další dekret *Christus dominus*¹⁰¹ je určen pro biskupy a jejich pastýřskou službu. Poukazuje mimo jiné na potřebnou starostlivost pastýřů o trpící v nouzi v jejich místních církvích. Protože jsou ale členové biskupského sboru, mají projevovat starost o všechny církve.¹⁰² I když se zaměřujeme čistě na službu kněze, nemůžeme opomenout úzkou spolupráci biskupů a kněží, o které tento dokument také hovoří. I zde nacházíme výzvy k charitativní službě a zájem o duchovní doprovázení lidí žijících na okraji.

Jednotliví biskupové mají pečovat o věřící a snažit se dobře poznat jejich potřeby a sociální poměry, v nichž žijí.¹⁰³ Je jisté, že když se biskupové věnují duchovní péči o své svěřené, ve skutečnosti pečují také o sociální a občanský pokrok a blahobyt.¹⁰⁴ Jejich zájem má být ale o všechny, nejen o ty, kteří je už následují.¹⁰⁵ Zvláštní péči mají věnovat vystěhovalcům, vyhnancům a uprchlíkům a dalším podobně strádajícím. Těm totiž často životní podmínky nedovolují dostatečně využívat duchovní péči farářů nebo jsou zcela mimo její dosah.¹⁰⁶

Protože všichni kněží mají podíl na jediném Kristově kněžství a jeho vykonávání, jsou blízkými pomocníky biskupského úřadu. První místo však zaujímají diecézní kněží. Je důležité, aby mezi nimi a biskupem převládala nadpřirozená láska a sjednocená vůle, aby došlo k větší úspěšnosti pastore.¹⁰⁷ Nezapomíná se zde ani na skupinu kněží, kteří jsou povoláni a pověřeni biskupem ke zvláštní službě mimo rámec farnosti. Tito kněží jsou pozváni k určitému druhu činnosti a starají se o zvláštní skupiny lidí. Mezi ně bychom mohli zařadit právě kněze, kteří jsou pověřeni službou potřebným a chudým, kteří vyžadují zvláštní a oddanou službu. I tito kněží

¹⁰⁰ Srov. AG 34.

Tuto odbornost později připomněl Benedikt XVI. v encyklice *Deus caritas est* 29, kde píše: „Církev nemůže být nikdy zproštěna úkolu uplatňovat lásku (*caritas*) ve formě organizované aktivity věřících. Zároveň platí, že nikdy nenastane situace, v níž by nebylo třeba lásky (*caritas*) každého jednotlivého křesťana, protože člověk kromě spravedlnosti bude vždycky potřebovat lásku.“

¹⁰¹ Dále jen ChD.

¹⁰² Srov. 2. Vatikánský koncil, *Christus dominus*, 2.

¹⁰³ Srov. ChD 16.

¹⁰⁴ Srov. ChD 19.

¹⁰⁵ Srov. ChD 11.

¹⁰⁶ Srov. ChD 18.

¹⁰⁷ Srov. ChD 28.

jsou blízkými biskupovými spolupracovníky a podílejí se na tom, aby místní biskup naplňoval své poslání být tu pro všechny.¹⁰⁸

Přesto však i kněžím s farní pastorcí se připomíná, že i oni mají být nablízku všem a jejich duchovní správa se má vyznačovat misijním duchem. Pokud je pro ně těžké navázat kontakt se všemi skupinami lidí, mají k pomoci oslovit laiky, aby jim pomáhali v apoštolátu. Doslova zde zaznívá, ať projevují otcovskou lásku chudým a nemocným a zvláštní péči ať věnují dělnictvu.¹⁰⁹

Apoštolská činnost v diecézích je také často podpořena řeholními společenstvími. Řeholníci mají biskupům prokazovat vždy poslušnost a úctu a být nápomocní v pastoračních službách, které ale nemají postrádat spiritualitu daného institutu. Neměla by chybět spolupráce mezi řeholními instituty a diecézními duchovními.¹¹⁰

2.1.4 Kodex kanonického práva 1983

Dalším důležitým dokumentem, který udává směrnice služby kněze je soubor zákonů s názvem *Kodex kanonického práva (Codex iuris canonici¹¹¹)* z roku 1983. Kánony tohoto kodexu se vztahují pouze na latinskou církev.¹¹²

Stejně jako v uvedených dokumentech II. Vatikánského koncilu i zde nacházíme skutečnost, že kněžská služba potřebným, trpícím a chudým má své zvláštní místo. Některé výzvy jsou až totožné se zmíněnými dokumenty koncilu.

CIC říká, že farář je povinen se postarat, aby Boží slovo bylo hlásáno všem lidem v jeho farnosti a má podporovat činnost, kterou se rozšiřuje duch evangelia i do oblasti sociální spravedlnosti.¹¹³ S velkou láskou má přistupovat k nemocným, zvláště k těm, kteří jsou blízko smrti. Zvláštní pozornost má být věnovaná chudým, duševně trpícím, osamocným, dále vyhnaným z vlasti a těm, kdo upadli do zvláštních těžkostí.¹¹⁴ Služba má být konaná ve spolupráci s biskupem a diecézním kněžstvem.¹¹⁵ Duchovní mají žít prostě, a pokud mají majetek, který jim zbývá, ať ho použijí pro dobro církve

¹⁰⁸ Srov. ChD 29.

¹⁰⁹ Srov. ChD 30.

¹¹⁰ Srov. ChD 35.

¹¹¹ Dále jen CIC.

¹¹² Srov. CIC kán. 1.

¹¹³ Srov. CIC kán. 528., § 1.

¹¹⁴ Srov. CIC kán. 529., § 1.

¹¹⁵ Srov. CIC kán. 529., § 2.

a na charitativní účely.¹¹⁶

Ve IV. knize se kodex zabývá posvěcující službou církve. V kán. 834 § 1 dává do popředí posvátnou liturgii, kterou máme chápat jako uskutečňování kněžské služby Ježíše Krista. O něco dále v kán. 838 § 1 připomíná, že jsou i další prostředky, skrze které má církev konat posvěcující službu. Jsou to modlitby, jimiž prosíme Boha, aby byli věřící posvěcováni v pravdě, ale také skutky pokání a lásky, které velmi pomáhají v zakořenění a posilování Kristova království a přispívají ke spáse světa. K pokání a skutkům lásky vyzývá všechny pokřtěné a připomíná stanovené dny, které k tomu mají napomoci.¹¹⁷ Stejně jako kněží mají povinnost přispívat na potřeby církve a charitní činnosti, tak je to i u ostatních pokřtěných. Mají usilovat o sociální spravedlnost a ze svých příjmů podporovat chudé podle Pánova příkazu.¹¹⁸ Z toho vyplývá, že mají být duchovními k takovým skutkům lásky povzbuzování a vedení. Ke stejným cílům má sloužit i církevní majetek.¹¹⁹

2.1.5 Výzvy papežů po II. Vatikánském koncilu

Poměrně velkou pozornost věnovali charitativní službě církve poslední tři papežové: Jan Pavel II., Benedikt XVI. a současný papež František. Výzev bychom našli bezpočet, ať už vyřčených nebo psaných v dokumentech. V této části bych chtěl vyzdvihnout pár příkladů, kdy se vyjádřili konkrétně k diakonické službě.

2.1.5.1 Jan Pavel II.

V roce 1992 vydal papež Jan Pavel II. postsynodální apoštolskou exhortaci *Pastores dabo vobis*¹²⁰ Tento dokument je výsledkem práce synody, která se konala v Římě od 30. září do 28. října 1990. Zabývá se výchovou a službou kněží v současných podmínkách. Zde papež mluví o podstatě kněžské služby. Nezaznívá tu tolik doslovných výzev ke službě lidem na okraji, ale jsou předneseny důležité nezbytné aspekty, které nemůžeme pominout, proto bych je rád připomenul.

Kněžská služba je skutečná jen tehdy, pokud je kněz sjednocen s Kristem prostřednictvím svátostného včlenění do kněžského stavu, a tak zůstává ve společenství se svým biskupem. Služba kněze má „radikální komunitní formu“ a může být konaná

¹¹⁶ Srov. CIC kán. 282., § 1-2.

¹¹⁷ Srov. CIC kán. 1249, 1250, 1251.

¹¹⁸ Srov. CIC kán. 222., § 1-2.

¹¹⁹ Srov. CIC kán. 1254., § 2.

¹²⁰ Dále jen PDV.

pouze jako „společné dílo“. Tato jednota se týká jak celého Božího lidu, tak i konkrétně mezi presbytery, mezi kterými má panovat bratrská láska. Je třeba si uvědomit, že kněžské poslání není nijak omezené nebo úzce ohraničené, ale naopak se jedná o nejširší všeobecné poslání církve.¹²¹ V této otevřenosti kněžského povolání, na kterou papež poukazuje, máme vidět i zvláštní formy poslání kněží, kteří svůj život zasvěcují chudým a strádajícím. Svatý otec dává apel na pastorační lásku, která je vlastní Ježíši Kristu: „*Vždyť ani Syn člověka nepřišel, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za všechny*“ (Mk 10,45). Toto následování obsahuje pokoru a lásku, která jde až na kříž.¹²² Stejně jako Kristus je třeba mít soucit s lidmi, protože jsou znaveni a vyčerpani jako ovce bez pastýře (srov. Mt 9, 35-36), a hledat zbloudilé a ztracené ovce (srov. Mt 18,12–14) a radovat se, když jsou nalezeny, je třeba je znát a chránit je (srov. J 10,3). Kořenem pastorační lásky je sebedarování, které nezná hranic, protože má známky apoštolského a misionářského nasazení samotného Krista, a je živena eucharistií, ze které vyvěrá.¹²³ Zajímavý a důležitý je pastorační charakter, který má být prožíván neustálou pohotovostí a otevřeností, reagovat na požadavky a potřeby svěřeného stáda.¹²⁴

Exhortace se dotýká i chudoby kněze, která není odmítáním materiálních hodnot, ale jejich rozumným používáním a zároveň i radostným zřeknutím se, a to s vnitřní svobodou, podle Boží vůle. Dělník má sice právo na svou mzdu (L 10,7), ale tento nárok by se neměl zaměňovat s nárokem podřídit službu evangeliu.¹²⁵ Papež doslovně cituje předlohu (*Propositio*), kde zaznívá:

„*Kvůli příkladu Krista, který, ačkoli byl bohatý, se pro nás z lásky k nám stal chudým (srov. 2 Kor 8,9), musí kněží považovat chudé a nejslabší za ty, o které se mají obzvláště starat. Mají být s to dávat jim příklad chudoby prostým a přísným životem, zvyklí vzdávat se zbytečných věcí (srov. Dekret o výchově ke kněžství Optatam totius, 9; CIC kán. 282).*“¹²⁶

Redemptoris missio je encyklika Jana Pavla II., která pojednává o stálé platnosti misijního úkolu církve. V tomto díle se mimo jiné opírá o dokument *Ad gentes*. Protože jsem už naznačil, že charitativní službu máme vnímat jako misionářskou, která přijímá

¹²¹ Srov. PDV 17-18.

¹²² Srov. PDV 21.

¹²³ Srov. PDV 23.

¹²⁴ Srov. PDV 28.

¹²⁵ Srov. PDV 30.

¹²⁶ Tamtéž.

všechny bez rozdílu, chtěl bych poukázat na definici zvláštního misijního povolání, o kterém papež mluví. Jde o zvláštní povolání, které má svůj vzor v apoštolech. Je to služba, která se projevuje nasazením do evangelizace. Ta má zasáhnout celou osobnost a život misionáře a vyžaduje naprosté darování všech schopností, sil i času. Tito povolání jsou odděleni k dílu, k němuž je Pán povolal jako služebníky evangelia.¹²⁷

2. února 1998 se Jan Pavel II. setkal s polskými biskupy na tzv. *ad limina apostolorum*.¹²⁸ Povzbudil je, aby byli na straně strádajících. Vyjádřil se, že nikdo nemůže zabránit církvi v kázání evangelia lásky a v péči o ty, o které se nikdo nestará. Církev má usilovat o nezištné svědectví a aktivní lásku, protože svědčí o lásce Boží.¹²⁹

Při střeční audienci 27. října 1999 promluvil o lásce k chudým. V závěru promluvy připomenul, že církev vždy pracovala na řešení problému nejchudších. Blížící se Velké jubileum vnímal také jako příležitost k silnému obrácení srdcí, aby Duch svatý mohl v tomto směru povolat nové svědky.¹³⁰

V apoštolském listě *Novo millennio ineunte* napsaném na závěr Velkého jubilea roku 2000, adresovaném biskupům, kněžím a celému věřícímu lidu, znovu spojuje důležitost duchovního života a skutků lásky. Pokud budeme stavět na kontemplaci Krista, budeme schopni ho poznat v těch, se kterými se ztotožnil: hladových, vězněných, nemocných, strádajících. Ze své lásky nesmíme nikoho vyloučit. V chudých je totiž Kristus zvláštním způsobem přítomen, a proto se má církev zaměřit především na ně. To bude vydávat světu velké svědectví o Boží lásce, prozíratelnosti a milosrdenství.¹³¹

2.1.5.2 Benedikt XVI.

Benedikt XVI. začal svůj pontifikát encyklikou *Deus caritas est* vydanou v roce 2006. Tento dokument se nezabývá konkrétně kněžskou službou, ale je důležité ho zmínit, protože se považuje za základní vodítko, kterým chtěl papež ukázat základní

¹²⁷ Srov. JAN PAVEL II., encyklika *Redemptoris missio*, 61.

¹²⁸ Jedná se o povinnou návštěvu diecézních (eparchiálních) biskupů se Svatým otcem, která má být každých pět let.

¹²⁹ Srov. PRZYGODA W., Troska prezbitarów o rozwój działalności charytatywnej Kościoła. *Perspektiva, Legnica Teologicko-historické studie* [online]. 2003, (1) [cit. 2024-03-21]. Dostupné z: <https://perspektiva.pl/pdf/p2/przygoda.pdf>, s. 227-228.

¹³⁰ Srov. JAN PAVEL II., *Amore preferenziale per i poveri*, střeční katecheze (27. 10. 1999). [online]. [cit. 2024-03-21]. Dostupné z: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/audiences/1999/documents/hf_jp-ii_aud_27101999.html

¹³¹ Srov. JAN PAVEL II., apoštolský list *Novo millennio ineunte*, 49.

představu svého působení a mluví se o určitém vládním prohlášení. Je to vůbec první dílo učitelského úřadu pojednávající o lásce a charitě. V první části se zabývá vztahem lásky, která chce vlastnit, a pokračuje božskou láskou, která se daruje. Povzbuzuje všechny křesťany, aby nezanedbávali péči o trpící. Mluví i o svědectví a atmosféře, kterou budeme vydávat při službě potřebným, a také o intenzitě pomoci. To vše bude určovat naše víra. Tato encyklika ovšem nechce mluvit „pouze“ o diakonii církve, ale chce naplnit ty, kteří slouží druhým novým duchem. Každý, kdo provozuje praktickou činnost charity, má být uchvácen biblickou pravdou, že Bůh je láska. Rozhodně je potřeba při této službě odbornosti, kterou papež také zmiňuje, avšak nemůžeme se omezit jen na technickou zdatnost. Tato služba vyrůstá především ze svědectví, a to se daří pouze z víry.¹³² V otázce diakonie se Benedikt XVI. dotýká osobní účasti na utrpení druhého: „*Niterná osobní účast na utrpení druhého se tak stává tím, že mu sdílím sebe sama. Aby dar druhého nepokořoval, musím mu dávat ne něco ze svého, nýbrž sebe samého, musím být v daru přítomen jako osoba.*“¹³³

Svatý otec se vícekrát vyjádřil k diakonické službě kněze. Při promluvě 7. února 2008 připomněl, že kněz je stále diakonem a podle toho má jednat:

„Každý kněz zůstává jáhnem, služebníkem a na tento rozměr svého kněžství nesmí zapomínat, neboť sám Pán se stal naším služebníkem, naším jáhnem. Připomeňme si mytí nohou, kterým nám Pán jasně ukázal, že Učitel a Pán jedná jako jáhen a chce, aby se všichni, kdo jej následují, stali jáhny a vykonávali tuto službu pro lidstvo, a to až natolik, že budou mýt dokonce špinavé nohy lidí, kteří jim byli svěřeni. Tento rozměr kněžství je podle mě velmi důležitý.“¹³⁴

Podobně se vyjádřil na missa chrismatis 20. března 2008, kde znovu připomněl službu vycházející z Kristova mytí nohou a rozmanitost kněžské služby:

„On (Ježíš), který jakožto Syn byl a je Pánem, se chtěl stát služebníkem Božím, jehož obraz představuje kniha proroka Izaiáše. Chtěl být služebníkem všech. Celé své velekněžství vyjádřil v gestu umývání nohou. Tímto gestem lásky až do krajnosti umývá naše špinavé nohy, pokorou své služby nás očišťuje od nemoci naší pýchy... Stát před ním a jemu sloužit – to nyní znamená vstoupit do jeho povolání Božího služebníka. Eucharistie jako přítomnost sestupu i výstupu Krista tak navždy odkazuje nejen k sobě samému, ale i k rozmanitým způsobům služby lásky k bližnímu. Prosme Pána v tento den o dar, abychom v tomto smyslu mohli na jeho volání znovu

¹³² Srov. CORDES P. J., *Hlavní referát prezidenta Papežské rady COR UNUM*, In: POMPEY H., DOLEŽEL J., *Mezinárodní konference Deus caritas est, Církev jako společenství lásky ve službě trpícímu člověku*, s. 26, 29, 31.

¹³³ BENEDIKT XVI., encyklika *Deus Caritas est*, 34.

¹³⁴ BENEDIKT XVI., *Myšlenky o kněžství*, s. 47.

odpovědět své 'ano'. 'Hle, zde jsem, pošli mne, Pane' (Iz 6,8).¹³⁵

Při středeční katechezi 22. dubna 2012 papež zmínil, že praktická služba lásky je duchovní službou. Obě reality musí jít spolu. Toto téma služby lásky opřel o událost povolání sedmi mužů ke službě (Sk 6, 1-7). Svěcení služebníků, na které se vkládají ruce a vyprošují se potřebné dary, je událost celé církve. Nejde jen o udělení úkolu, ale o proměnění a posvěcení, aby služebníci byli schopni čelit praktickým, pastoračním výzvám. Modlitba a služba lásky byla první a nejcennější formou služby stáda.¹³⁶

2.1.5.3 František

Církev a chudí je velké téma papeže Františka. Ne nadarmo si po svém zvolení 13. března 2013 vybral papežské jméno František (z Assisi). Světce, který se rozhodl nejen být blízko chudým, ale sám se pro chudobu rozhodl a ztotožnil se s ní. Výzvy současného papeže ke službě potřebným mají i velmi praktického ducha. Nejprve zmíním ty, které jsou adresované každému křesťanovi a dále výzvy směřující ke kněžím.

První jeho apoštolská exhortace nese název *Evangelii gaudium* a je z listopadu 2013. Zaměřím se konkrétně na čtvrtou kapitolu pojmenovanou *Sociální rozměr evangelizace*. Hned v úvodu vyjadřuje František starost, týkající se sociální dimenze evangelizace. Kérygma (hlásání) má totiž sociální obsah.¹³⁷ „V samotném jádru evangelia je život ve společenství a péče o druhé. Obsah prvotního hlásání má bezprostřední morální dopad, v jehož středu se nachází činná láska.“¹³⁸ Dále je zmíněno povolání každého křesťana a společenství osvobodit a podporovat chudé, aby se mohli plně zapojit do společenství. To předpokládá naši chápavost a naslouchání prosbám chudých a aktivní pomoc.¹³⁹ Povzbuzující je slyšet, že v každém z nás působí osvobozující milost, díky které jsme uschopněni k takové službě.¹⁴⁰ Svatý otec v tomto dokumentu počítá s podporou pastýřů, kteří mají stále povzbuzovat k naslouchání nářku strádajících, a cituje brazilské biskupy:

¹³⁵ SARAH R., BENEDIKT XVI., *Z hloubi srdce*, s. 43.

¹³⁶ Srov. BENEDIKT XVI., *Il primato della preghiera e della Parola di Dio* (At 6, 1-7), středeční katecheze (22. 4. 2012). Online. Dostupné z: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/audiences/2012/documents/hf_ben-xvi_aud_20120425.html. [cit. 2024-03-21].

¹³⁷ Srov. FRANTIŠEK, apoštolská exhortace *Evangelii gaudium*, 176-177.

¹³⁸ Tamtéž, 177.

¹³⁹ Srov. tamtéž, 187.

¹⁴⁰ Srov. tamtéž, 188.

„Toužíme na sebe denně brát radosti a naděje, smutky a úzkosti brazilského lidu, zvláště obyvatel městských periferií a venkovských oblastí – bez půdy, bez střechy nad hlavou, bez chleba, bez zdraví –, jejichž práva jsou pošlapávána. Když vidíme jejich bídu, nasloucháme jejich nářku a poznáváme jejich utrpení, pohoršuje nás fakt, že existuje dostatek jídla pro všechny a že hlad je způsoben špatným přerozdělováním dober a zisků. Problém je ztěžován všeobecným plýtváním.“¹⁴¹

Máme však toužit jít ještě dále. Nemá nám jít jen o zajištění, co je k životu nezbytné, ale o celkový blahobyt a prospěch v různých kulturních oblastech. Týká se to výchovy, zdravotní péče a zajištění práce, která rozvíjí důstojnost života. Spravedlivá mzda otvírá možnosti k dalším dobrům, která člověk potřebuje.¹⁴²

František vyjadřuje bolest nad jedním nedostatkem, který je třeba zmínit a je součástí služby. Říká, že nejhorší diskriminací, které se chudým dostává, je nedostatek duchovní pozornosti. Velká část z nich jsou otevření pro víru a je třeba je v této oblasti podporovat. Potřebují Boha, jeho přátelství, požehnání, slovo, potřebují slavit svátosti a růst ve víře. Máme tedy k nim obracet svou náboženskou pozornost.¹⁴³

Dalším důležitým dokumentem papeže Františka je encyklika *Frateli tutti*, která v sobě nese poselství bratrství a sociálního přátelství. K tomu napovídá hned titul této encykliky, kde jsou citované myšlenky z Františkánských pramenů a kde ve 2. článku papež přiznává, že se inspiroval sv. Františkem z Assisi a dává ho za příklad. Je dobré se zamyslet nad tímto velkým světcem a učit se od něho. Byl tím, který se pokládal za bratra slunce, moře i větru a se všemi chtěl být spojen bratrskou láskou. Rozséal pokoj a skláněl se k potřebným, opuštěným, nemocným, odepsaným a posledním.¹⁴⁴ Nevnucoval druhým doktrínu, ale komunikoval Boží lásku. Pochopil, že „kdo zůstává v lásce, zůstává v Bohu a Bůh zůstává v něm“ (1J 4, 16). Díky tomu dokázal být otcem, jenž přináší plody.¹⁴⁵ Papež dodává myšlenku od františkána a myslitele Eloi Leclerca: „*Pouze ten, kdo se sbližuje s druhými v jejich pohybu, aniž by je chtěl zadržet ve svém, nýbrž aby jim pomohl být sami sebou, stává se skutečně otcem.*“¹⁴⁶

19. listopadu 2023 pronesl František poselství k 7. Světovému dni chudých,

¹⁴¹ Tamtéž, 191.

¹⁴² Srov. tamtéž, 192.

¹⁴³ Srov. tamtéž, 200.

¹⁴⁴ Srov. FRANTIŠEK, encyklika *Frateli tutti*, 2.

¹⁴⁵ Srov. tamtéž, 4.

¹⁴⁶ Tamtéž.

při kterém zazněla varující slova a zároveň připomenutí zodpovědnosti každého křesťana:

„Žijeme v historické době, která není nakloněna těm nejchudším. Volání po blahobytu je stále hlasitější, zatímco hlasy lidí žijících v chudobě jsou umlčovány. Z chudých se stávají obrazy, které mohou člověka na pár okamžiků dojmout, ale když je potkáme živé na ulici, převládne rozmrzelost a opomíjení. Podobnost o milosrdném Samaritánovi není příběhem z minulosti, ale klade otázky týkající se přítomnosti každého z nás. Delegovat pomoc na druhé je snadné, nabídnout druhým peníze na dobročinnost je velkorysé gesto, ale angažovat se osobně je povoláním každého křesťana.“¹⁴⁷

Hned při své první mši se svěcením olejů 28. března 2013 předložil kněžím úvahu o 133. žalmu¹⁴⁸ a připomněl, že kněz je pomazán, aby byl uschopněn ke službě nejpotřebnějším:

„Vzácný olej, který pomazává Áronovu hlavu, neprovoní pouze jeho osobu, ale rozlévá se a zasahuje "periferie". Pán to říká jasně: jeho pomazání je určeno chudým, vězňům, nemocným a těm, kdo jsou smutní a osamělí. Pomazání, draží bratři, není určeno k tomu, abychom se jím voněli, a už vůbec ne k tomu, abychom ho uchovávali v nádobce, protože by olej zhořkl ... a srdce zhořklo. Musíme tedy vyjít ven a zakusit naše pomazání, jeho moc a vykupitelskou účinnost: na "periferiích", kde je utrpení, kde je prolitá krev, kde je slepota, která touží vidět, kde jsou vězni tolika zlých pánů.“¹⁴⁹

5. srpna 2023 napsal papež František list kněžím římské diecéze. Hlavním tématem je boj proti duchovní světskosti, klerikalismus. Jako každodenní protilék nabízí pohled na ukřižovaného Krista. Při pohledu na jeho rány a ponížení se tak kněz učí obětovat sebe sama, stát se lámáním chleba pro hladové, sdílet cestu unavených a utlačovaných. To je totiž kněžský duch: učinit se služebníky Božího lidu a nebýt pány, umývat nohy

¹⁴⁷ Srov. FRANTIŠEK, *Poselství papeže k 7. Světovému dni chudých 19. 11. 2023* [online]. [cit. 2024-03-28]. Dostupné z: <https://slovo.proglas.cz/duchovni/papez-frantisek/poselstvi-papeze-ke-svetovemu-dni-chudych-19-11-2023/>

¹⁴⁸ Jaké dobro, jaké blaho tam, kde bratři bydlí svorně! Jako výborný olej na hlavě, jenž kane na vous, na vous Áronovi, kane mu na výstřih roucha (Žalm 133, 1-2).

¹⁴⁹ FRANTIŠEK, *Omelia del Santo Padre Francesco*, (28.3. 2013), Online. Dostupné z: https://www.vatican.va/content/francesco/it/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130328_messa-crismale.html. [cit. 2024-03-28].

svým bratřím a sestrám, a ne je drtit pod nohama.¹⁵⁰

2.2 FORMACE BUDOUČÍCH KNĚŽÍ VE VZTAHU K DIAKONICKÉ SLUŽBĚ

Církev je zavázaná, aby každému muži, který dostal do srdce dar povolání, nabídla dobrou přípravu na tuto životní cestu. Ta začíná v semináři, kde má své specifické rysy, a je charakterizovaná jako komunitní, jediná, integrální a misijní. Formace počáteční i trvalá (pokračuje po svěcení), musí brát v úvahu čtyři dimenze (lidskou, duchovní, intelektuální a pastorační), které vytvářejí a upevňují identitu seminaristy a kněze a uschopňují je, aby byli darem pro církev, což je obsahem pastorační lásky. Základní myšlenkou je, aby kněžské semináře formovaly budoucí učedníky misionáře zamilované do Pána dobrého pastýře, „páchnoucí po ovcích“, kteří by byli ochotni žít uprostřed nich, sloužili jim a přinášeli Boží milosrdenství.¹⁵¹

Na tématu kněžské formace nás zajímá především diakonický rozměr. Je třeba v kandidátech kněžství pěstovat bratrskou lásku a tu převádět do díla lásky, které je zaměřené především na chudé. Proto je důležité zařadit do formace prvky, které vychovávají k evangelijní lásce a které hodnotí zkušenost služby – diakonia. U každého povolání nemá také chybět konkrétní způsob nebo cesta, jak věnovat svůj život nejchudším. Ve formaci se nemá zapomínat na instituce, které pomáhají prohlubovat v seminaristech tento rozměr. Je třeba vstoupit do spolupráce i se státními organizacemi, a také do nich vnášet křesťanský přínos službě chudým. Všeobecně je třeba v dnešní době nalézt přiměřenou podobu, jak má církev sloužit chudým.¹⁵² Již v semináři mají tedy budoucí presbyteri oživovat službu v charitě a ztotožňovat se s charitativní službou církve. Ta by měla probíhat nejen během studia a formace v semináři, ale pokračovat i v trvalé formaci.¹⁵³

Je pravdou, že někteří kandidáti kněžství se už v dětství a mládí setkali

¹⁵⁰ Srov. FRANTIŠEK, *Lettera del Santo Padre Francesco ai Sacerdoti della Diocesi di Roma*, (5.8. 2023), Online. Dostupné z: <https://www.vatican.va/content/francesco/it/letters/2023/documents/20230805-lettera-sacerdoti.html>. [cit. 2024-03-29].

¹⁵¹ Srov. KONGREGACE PRO KLÉRUS, *Dar kněžského povolání, Ratio Fundamental Institutionis Sacerdotalis*, s. 5-8.

¹⁵² Srov. AMBROS P., *Základní služby církve v české sekulární společnosti*, s. 187.

¹⁵³ Srov. PRZYGODA W., *Diakonia jako wyzwanie dla uczniów Chrystusa dzisiaj* [online]. 2008(Rocznik Teologii Katolickiej) [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/1354/1/RTK_7_2008_Przygoda.pdf, s. 156.

s chudobou a mají už nějakou zkušenost s pomocí potřebným. Mnozí byli k citlivosti a pozornosti druhým vychovávaní v rodině a někteří získali zkušenost díky dobrovolnickým aktivitám v různých organizacích nebo příležitostných charitativních akcích. Naučit se lásce k bližním v rodině má být základem, který má zažít každý a je určitým východiskem charitativní formace. Bohužel ne každý to v dnešní době v rodině zažije, a tak je výzvou se s touto skutečností při formaci vypořádat.

Zaměříme se na dekret II. Vatikánského koncilu *Optatam totius*¹⁵⁴ pojednávající přímo o výchově ke kněžství. Vznik tohoto dokumentu dosvědčuje, že koncil bere na vědomí důležitost kněžské formace. Tento dokument nechce zrušit starší zásady výchovy, naopak chce zachovat ty, které jsou osvědčené, zároveň ale do nich zavést nové prvky, které odpovídají současným poměrům. Jsou to však všeobecné zákony. Kněžská výchova se má přizpůsobit místním poměrům, a to v zásadních bodech podle směrnic a uskutečnit je má místní biskupská konference.¹⁵⁵

Veškerá výchova bohoslovců má směřovat k tomu, aby se přetvořili v pravé pastýře po vzoru Ježíše Krista. Mají se připravovat na službu slova, na službu bohopocty a posvěcování a na službu pastýře, aby lidem představovali Krista, který „nepřišel, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za všechny“ (Mk 10,45; srov. J 13,12-17), a aby se stali služebníky všech, a tak získali mnohé (srov. 1 K 9,19).¹⁵⁶ Hledat Krista mají v modlitbě a rozjímání, ale také v biskupovi, který je posílá, a v lidech, ke kterým jsou poslání, zvláště v chudých, dětech a nemocných, v hříšnících a nevěřících.¹⁵⁷ Se zvláštní péčí by měli být vedeni k poslušnosti, chudému způsobu života a k duchu odříkání, aby se osvobodili od věcí, které jsou sice dovolené, ale neprospívají.¹⁵⁸ Seminář má připravit kandidáty i na celibát, jenž církev přijímá jako úctyhodnou tradici. Ten má pomoci, aby kněží přilnuli k Pánu nerozdělenou láskou, a díky němu získávají účinnou pomoc k uskutečňování dokonalé lásky, která je uschopňuje být ve službě vším pro všechny.¹⁵⁹ Příprava na kněžské povolání má obsahovat dostatečné vzdělání v tom, co zvláště patří ke službě. Mezi ně patří i charitativní činnost a být pohotovi v pomoci bloudícím.

¹⁵⁴ Dále jen OT.

¹⁵⁵ Srov. OT 1.

¹⁵⁶ Srov. OT 4.

¹⁵⁷ Srov. OT 8.

¹⁵⁸ Srov. OT 9.

¹⁵⁹ Srov. OT 10.

Vůbec se má u bohoslovců rozvíjet schopnost naslouchat druhým a v duchu lásky mít otevřené srdce pro různé situace a potřeby lidí.¹⁶⁰ K tomu má pomoci pastorační praxe během formace, aby si seminaristé osvojili apoštolskou činnost nejenom teoreticky, ale i prakticky, a tak uměli pracovat na vlastní odpovědnost. Tento praktický rozvoj má jít ale ruku v ruce s vírou nadpřirozeného působení.¹⁶¹

Jan Pavel II. v *Pastores dabo vobis* píše o nutnosti propojit duchovní a pastorační formaci. Ti, kteří se připravují na kněžství by si měli uvědomit, že mají veškerou sílu a milost ke službě čerpat u Krista, kterého mají kontemplovat, protože je to on, kdo přinesl chudým radostnou zvěst. Celá formace má být zaměřena na služebné kněžství, tedy na její podstatu, kterou je Kristovo kněžství.¹⁶² Podle vzoru Mistra mají kandidáti svěcení formovat zralou osobnost, schopnou soucitu a služby druhým, připravenou odpouštět viny hříšníkům, těšit trpící a podporovat potřebné. Budoucí presbyter se má učit vnímat sociální potřeby druhých, angažovat se pro společné dobro a mít úctu k lidským právům. To vše vyžaduje duchovní pouto s Kristem.¹⁶³ Proto je tedy důležitá duchovní formace, která znamená učit se nalézat Krista v lidech. Spojit se s Bohem a jeho otcovskou láskou nás přivádí k bezprostřední potřebě setkat se s druhými, dávat se jiným, sloužit skromným a nezištným způsobem podle příkladu Ježíše Krista, který dal životní program, „umývat druhým nohy“. Má se jednat o formaci postavené na velkomyslném a zcela svobodném dávání sebe sama, k čemuž má napomoci i struktura společenství. Z toho vyplývá, že duchovní formace rozvíjí sobě vlastní pastorální a charitativní dimenzi.¹⁶⁴

Během formace mají kandidáti zažít také pastorační zkušenost na různých místech. Na prvním místě to mají být farnosti jako živé buňky, ve kterých zažijí budoucí kněží specifické problémy. Byly navrženy i některé konkrétní příklady, jako návštěvy nemocných, péče o přistěhovalce, uprchlíky a různé sociální práce, které jsou výrazem charitativní horlivosti.¹⁶⁵

¹⁶⁰ Srov. OT 19.

¹⁶¹ Srov. OT. 21.

¹⁶² Srov. PDV 11.

¹⁶³ Srov. PRZYGODA W., *Diakonia jako wyzwanie dla uczniów Chrystusa dzisiaj* [online]. 2008(Rocznik Teologii Katolickiej) [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/1354/1/RTK_7_2008_Przygoda.pdf, s. 157.

¹⁶⁴ Srov. PDV 49.

¹⁶⁵ Srov. tamtéž, 58.

V *Propositio* zaznívá, jak je důležité, aby kandidáti byli připraveni reagovat v kněžské službě na potřeby společnosti a problémy, které svět zažívá:

*„Kněz musí být svědkem milosrdné lásky samého Krista, který »všude procházel a prokazoval dobrodiní« (Sk 10,38). Rovněž musí být viditelným znamením starostlivosti církve, Matky a Učitelky. A protože dnešní člověk je vystaven tolika těžkostem – zvláště ten, kdo žije v tzv. »třetím světě« vystaven nelidské chudobě, slepému násilí a nespravedlnosti –, je nutné, aby muž Boží byl vyzbrojen pro každé dobré dílo (srov. 2 Tm 3,17) a bránil práva a důstojnost člověka. Ať přitom nepřijímá falešné ideologie a nezapomíná ani při svém úsilí o šíření pokroku na to, že jediná spása světa pochází od kříže Kristova.“*¹⁶⁶

Papež František schválil v roce 2016 předložený dekret Kongregací¹⁶⁷ pro klérus *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, pojednávající o kněžské formaci. Z velké části vychází z již zmíněné apoštolské exhortace *Pastores dabo vobis*. *Ratio Fundamentalis* vybízí, aby se seminář stal školou lidství a víry, dozrávání v podobnosti Kristu, který se přiblížil všem lidem, včetně těch nejvzdálenějších.¹⁶⁸ A cituje papeže Františka, dávající za vzor milosrdného Samaritána:

*„Obraz milosrdného Samaritána, který obvazuje zranění člověka a obmývá je olejem a vínem ať je nám vzorem. Ať je naše komunikace jako vonný olej na bolest a dobré víno pro radost. Ať naše světlo nepochází z triků a zvláštních efektů, ale z naší blízkosti zraněným, které s láskou a něhou setkáváme na své cestě.“*¹⁶⁹

Dokument vybízí, aby seminaristé pěstovali ducha chudoby, a zvláště měli na srdci ty nejchudší a nejslabší, a stali se důvěryhodnými podporovateli sociální spravedlnosti.¹⁷⁰ Dokument o něco dále znovu zmiňuje, jak je potřebné, aby byli kandidáti proniknuti pastoračním duchem, který jim umožní mít stejný soucit, velkorysost a lásku jakou měl Kristus zvláště k chudým, a také pastorační nasazení pro Boží království, tedy vše, co bylo charakteristické pro Božího Syna a co můžeme zahrnout do pastýřské lásky.¹⁷¹

Jsou zmíněna i specifická pastorační doprovázení, na která je potřeba kandidáty připravit. Patří mezi ně služba dětem, mladým, nemocným, starým, lidem s postižením,

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Dnes již nazývaným dikasteriem.

¹⁶⁸ Srov. KONGREGACE PRO KLÉRUS, *Dar kněžského povolání, Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, s. 56.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 56-57.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 62.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 65.

věznům a těm, kdo jsou osamoceni, a znovu zaznívají chudí.¹⁷²

¹⁷² Tamtéž, s. 68.

3 EMPIRICKÁ ČÁST

V této empirické části se budeme zabývat analýzou života a služby kněží, kteří se zaměřují na diakonickou službu lidem potřebným a chudým. I když jsme se přesvědčili o tom, že Písmo svaté a církev volá všechny k této službě lásky, jsou přeci jen někteří zvláště povolání z řad kněží, kteří svůj život zasvětili těmto lidem a věnují jim zvláštní pozornost.

V těchto následujících kapitolách se tedy budu zabývat výzkumem. Všeobecně řečeno výzkum je proces vytvářející nové poznatky. Jedná se o systematickou činnost, ve které jde o snahu zodpovědět kladené výzkumné otázky, a tedy přispět k rozvoji daného oboru.¹⁷³

Jako metodu jsme vybrali kvalitativní výzkum. Ten spočívá v typickém případě na vybraném tématu a určení základních otázek, které se dají během výzkumu a analýzy dat modifikovat nebo doplňovat. Proto je tento výzkum považován za emergentní nebo pružný typ. V této metodě je snaha vyhledat a analyzovat jakékoliv informace, které vedou k osvětlení výzkumných otázek a provádí se deduktivní a induktivní závěry.¹⁷⁴

3.1 METODOLOGIE VÝZKUMU

Základní přístup kvalitativního výzkumu je případová studie, na kterou se zaměříme. V ní jde o detailní studium jednoho, popř. několika málo případů. Jedná se o zachycení složitosti případu a popis vztahů v jejich celistvosti. Tento přístup je založen na předpokladu, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným. V závěru se zkoumaný případ seřazuje do širších souvislostí. Pokud zkoumáme více případů, provádí se také posouzení validity výsledků.¹⁷⁵

Stake (1995) vidí v případové studii úsilí o porozumění určitému sociálnímu objektu v jeho komplexitě a jedinečnosti. Za cíl výzkumu považuje především osvojení daného zkoumaného případu (objektu).¹⁷⁶

¹⁷³ Srov. HENDL J., *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*, s 28.

¹⁷⁴ Srov. tamtéž, s. 48.

¹⁷⁵ Srov. tamtéž, s. 102.

¹⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 103.

Hitchcock a Hughes (1995) charakterizují případovou studii „jako hloubkovou studii jedné nebo několika instancí jevu v jeho reálném kontextu, která reflektuje perspektivy participantů.“¹⁷⁷ A zaměřuje se na určitý subjekt nebo objekt. Podle těchto autorů by se měla zabývat bohatým a všestranným popisem událostí s vazbou na případ. Má obsahovat chronologické vyprávění o událostech relativních k případu a míchat popis událostí s jejich analýzou. Má cílit na jednotlivé aktéry nebo skupiny aktérů a snažit se porozumět jejich vnímání. Ten, který výzkum provádí, se osobně podílí na případu a samotná studie může být spojena s jeho osobou. Nemá také chybět bohaté vykreslení případu.¹⁷⁸

Případová studie není nic nového a uplatnění takového přístupu nalezneme v mnoha disciplínách. Během šedesátých a sedmdesátých let minulého století se metodologie propracovala a osamostatnila jako zvláštní a významný typ výzkumu.¹⁷⁹

3.1.1 Cíl výzkumu, výzkumná otázka

Hlavním cílem výzkumu je podrobně popsat a analyzovat službu třech kněží, kteří se zaměřují na pastoraaci lidí na okraji společnosti, tedy chudých a potřebných. Každý z nich slouží svým specifickým způsobem podle svých darů a možností. Tato práce může posloužit jako zajímavý pohled na pastorační zkušenost, zvláště když není tolik kněží, kteří by se intenzivněji a systematicky věnovali lidem na periferiích. S ní souvisí nejen samotná činnost kněží a jejich přístup, ale také prostředí, ze kterých vyšli, jaká byla jejich kněžská formace v otázce charitativní činnosti, anebo jakou zakusili a zakouší podporu od druhých.

Z toho vychází základní otázka, která má shrnout všechny tyto aspekty. Výzkumnou otázkou tedy je: Jaká je pastorační zkušenost katolického kněze potřebným a chudým?

3.1.2 Metoda sběru dat a výběr participantů

Jako metodu pro získání většiny dat jsme si určili rozhovor neboli interview. Jedná se o poměrně často využívanou techniku, která se aplikuje jak při kvalitativních, tak i kvantitativních přístupech. Rozlišujeme více druhů rozhovorů, podle míry své standardizace (formalizace). Rozhovory v kvalitativní analýze provádí většinou jedna

¹⁷⁷ HENDL J., REMR J., *Metody výzkumu a evaluace*, s. 201.

¹⁷⁸ Srov. tamtéž.

¹⁷⁹ Srov. tamtéž.

osoba, a tak je to i v našem případě. Data jsme získali pomocí polostrukturovaných rozhovorů (též nazývaných částečně řízených). Takový rozhovor se vyznačuje tím, že je připraven soubor témat, který je jeho předmětem. Pořadí témat nemusí být striktně dodržené. Dotazující má možnost otázky částečně modifikovat, je ale nezbytné, aby byly probrány všechny. Tato určitá volnost rozhovoru se jeví jako vhodná pro vytvoření přirozeného kontaktu s respondentem.¹⁸⁰

Při rozhovoru jsem se zaměřil na tato témata, která pomohla k odpovědi na výzkumnou otázku:

1. Rodina, dětství a kněžská formace
2. Zahájení pastorační služby chudých a potřebných
3. První těžkosti
4. Podpora církve, místní komunity a obce
5. Pastorační praxe – jak konkrétně slouží, na čem staví, co nabízí
6. Další zkušenosti
7. Výhled do budoucnosti

Rozhovory probíhaly při osobních setkáních v místech, kde kněží působí, a byly natáčeny na hlasový záznam. Díky tomu bylo možné vidět, jakým způsobem služba probíhá a zaručilo to osobní kontakt s těmi, kteří tyto služby využívají. Následně byl záznam přeložen ze slovenštiny a přepsán.

Jako doplňující metodu k dalšímu získání dat bylo využito studium veřejných dokumentů. Vzhledem k tomu, že u respondentů proběhly v dřívější době rozhovory a byly zveřejněny v médiích nebo publikacích, využilo se i těchto možností. Tyto informace ovšem byly pouze doplňující.

Jak bylo zmíněno výše, participanti jsou tři katoličtí diecézní kněží ze Slovenska, vykonávající charitativní službu a mající letitou zkušenost.

Prvním je P. Vladimír Maslák, který působí v Kláštore pod Znievom, kde na přání biskupa v roce 2008 založil občianské združenie *Dobrý Pastier* (ozDP). Jde o jedno z největších zařízení na Slovensku poskytující sociální služby chudým a potřebným. P. Maslák začal myšlenku pomáhat lidem na okraji společnosti ještě v čase, kdy působil v dřívější farnosti. Po domluvě s biskupem se začal intenzivně

¹⁸⁰ Srov. REICHEL J., *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, s. 110-112.

věnovat lidem v nouzi a této službě zasvětil svůj kněžský život. V současné době se sdružení stará cca o 700 lidí.

Druhým knězem je P. Norbert Ďurdík, který je děkanem a farářem v Banské Štiavnici. V Banském Studenci provozuje od roku 2015 *Útulok sv. Martina*, který má kapacitu 9 lidí. Založil také sociální podnik, kde nabízí práci lidem v nouzi.

Třetím participantem je kněz P. Peter Gombita, jenž svoji charitativní činnost začal už v 90. letech ve farnosti Svidník, kde založil azylový dům pro potřebné, církevní školu a věnoval se pastoraaci Romů. V roce 2006 založil neziskovou organizaci *Oáza - nádej pre nový život*, ve které je dosud ředitelem. Nachází se u obce Valaliky při Košicích. Organizace v současnosti pomáhá cca 350 lidem.

3.1.3 Analýza dat

Základní postup analýzy dat v kvalitativním výzkumu je jejich přepis a opakované čtení (ponoření, abychom si více uvědomili, co se děje). Dále tzv. segmentace a kódování dat. Sledují se opakované výrazy, které mluví o důležitosti dané skutečnosti. Důležité je hledání souvislostí a témat v datech.¹⁸¹

Došlo tedy k přepisům nahraných rozhovorů a současně k jejich překladu do češtiny. Následně byly opakovaně čteny výpovědi a byly vyhledávány další zdroje, které by mohly témata doplnit. Poté se data členila do daných okruhů a byly hledány souvislosti jak mezi získanými daty, tak i jejich souvislosti s teoretickou částí.

3.1.4 Etické aspekty

Osoba, která se účastní výzkumu, musí být plně informována o průběhu a okolnostech. Mělo by dojít k aktivnímu souhlasu, což znamená podepsání příslušného dokumentu. Postačí i pasivní souhlas, jenž podpis nevyžaduje.¹⁸²

Všichni tři participanté byli telefonicky dotazováni na možnost zapojení se do výzkumu. Po souhlasu jim bylo ještě jednou objasněno, o co se jedná a jestli souhlasí se zveřejněním informací i přes to, že budeme řešit i osobní záležitosti. Ještě před setkáním byla domluvena možnost návštěvy zařízení, ve kterých kněží slouží a kde došlo také k osobnímu kontaktu a dotazování se zaměstnanci a klienty.

¹⁸¹ Srov. HENDL J., REMR J., *Metody výzkumu a evaluace*, s. 216.

¹⁸² Srov. HENDL J., *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*, s. 153.

S ohledem na anonymitu nebyla nikde uvedena jména zaměstnanců, klientů a jiných osob navázaných na službu daných participantů. Na konci setkání byli znovu participantů o této skutečnosti informováni.

3.2 PARTICIPANT Č. 1 - P. VLADIMÍR MASLÁK

3.2.1 Rodina, dětství, kněžská formace

P. Vladimír Maslák (VM) se narodil jako desátý z jedenácti dětí. Jak sám podotkl, vyrůstali v chudobě, ale ta se jim stala bohatstvím. Žili v jedné místnosti, neměli koupelnu ani záchod v domě. Nyní sám vnímá, že to mělo svůj význam. Rodiče jim totiž ukázali, že hodnota je ve vztazích. Měli úctu k rodičům, prožili krásné dětství, mezi sebou zažívají do teď pěkné vztahy a jsou si navzájem oporou.

Dodnes žije z jedné zkušenosti z dětství. Ve třinácti letech dostal tři ovečky a beránka. Protože žili v horách, ovečky se denně volně pásly a večer přišly domů. Jednoho dne se však beránek nevrátil a malý Vladimír začal podezírat všechny kolem sebe, že mu ho ukradli. O pár dní později našel beránka mrtvého v bahně. Uvědomil si, že to měl být on, který měl jít beránka najít a zachránit. S touto zkušeností živí i svoji současnou službu bloudícím a potřebným. Jsou lidé, kteří se dostali do „bažiny života“, ne vždy vlastní vinou a neumí si sami pomoci.

Při myšlence na kněžské povolání se mu jednoduše líbila služba lidem. Uvědomoval si, že by neměly být motivací žádné výhody nebo životní standard. V 18 letech prožil vážnou nemoc a na onkologii se léčil celý rok. I to se pro něj stalo velkou zkušeností, kdy si řekl, že buď bude na Boha naštvaný, nebo bude děkovat za 18 let svého života. Zároveň to byl nástroj, jak se učit prožívat utrpení. Ve svém duchovním životě mu od mládí byli vzory sv. Vincenc z Pauly, sv. Jan Bosco, sv. Pater Pio nebo sv. Maxmilián Maria Kolbe, u kterého se mu líbila myšlenka položit za někoho život. Uvědomil si, že při službě ho může dávat po kapkách.

Když jeho rozhodnutí ke kněžství dozrávalo, dokončoval během práce maturitu, pracoval v družství (zemědělství), což později využil i ke své pastoraci. Jeho povolání zráló déle, ale to nyní vnímá jako důležitý aspekt. Do kněžského semináře vstoupil ve 27 letech. V něm prožíval pěkný čas, kdy neměl problémy s nároky a někdy náročným režimem. Jak sám říká: „*Pro mě to nebylo až tak těžké a náročné, protože od dětství jsme byli vedeni k tomu, abychom se zříkali, abychom přinášeli oběti. Rodiče nás vedli*

k modlitbě, k duchovnímu životu. “. Co se týká charitativní zkušenosti v semináři, měli praxi v nemocnici na chirurgii, což nebylo špatné. Na více si VM nevzpomíná.

3.2.2 Zahájení pastorační služby a potřebných

Nutno zmínit, že VM si nikdy nemyslel, že by mohl pracovat s lidmi na okraji. Po vysvěcení prošel několika farnostmi a vykonával „klasickou“ farní službu. První impuls a zkušenost zažil ve farnosti Koš, kde se dobrovolně angažoval v resocializačním zařízení. Zde se věnoval lidem závislým na alkoholu, drogách a gamblerství. Snažil se o terapie, terénní terapie, pořádal výlety a založil klub KAF (Klub abstinujících fajčiřů). Byla to pro něj první velká zkušenost a s některými udržuje kontakt dodnes. Na tomto místě pocítil, že půjde dál touto cestou.

Jednoho dne kázal o sv. Vincencovi z Pauly, který měl svátek. V homilii mluvil o tom, jak pomáhal chudým a opuštěným. Ten den potkal dva opilé bezdomovce, z nichž jeden měl zlomenou ruku a zápal plic, pozdravil a šel svou cestou. Když však večer zpytoval svědomí, začal mít výčitky. V noci je znovu vyhledal, dotyčného odvezl na pohotovost, nechal ošetřit a ubytoval ho u sebe na faře. To byl jeden z prvních klientů, který je s ním dodnes. Na faru mu začali později přicházet lidé z resocializačního centra, kde mohli být pouze dva roky, a neměli kam jít. Postupně jich měl na faře osm. K tomu dodává:

„Ti lidé byli jiní a bylo třeba se jim trochu jinak věnovat, víc času jim věnovat. Našel jsem jim práci a měli jsme rozličné aktivity. Dokončovali jsme takové kaple, opravovali jsme je. Byli vlastně velmi užiteční v té farnosti. Jde o to přesvědčit lidi (farníky), že to nejsou lidé, kteří jsou jen problémoví, ale mají určité talenty a dary a schopnosti, a i něco dokážou.“

Dělat ve farnosti tuto službu potřebným vnímá jako přidanou hodnotu, a má dobrou zkušenost, že je farníci přijali, vznikla tam pěkná přátelství.

3.2.3 První těžkosti

Pro VM bylo podstatné, že to nebylo, jak on říká, jeho dílo, které později začal. Chápal to jako Boží řízení skrze biskupa, který nabídl starý klášter v Kláštore pod Znievom a měl sám základní představu, jakým směrem by se mělo toto dílo ubírat. I přes to, že byl klášter ve špatném stavu, tuto nabídku přijal a začal zde svůj nový apoštolát. Začátky ale nebyly vůbec jednoduché: *„Nebyla tu ani elektrika, ani voda, nic tu nešlo. Byl už patnáct roků opuštěný. Byly to nejhorší a nejkrásnější začátky. My jsme neměli co jíst. V neděli jsme měli jen těstoviny, neměli jsme ani maso, po poli jsme*

chodili sbírat zmrzlé brambory.“ Tak začalo dílo občianske združenie Dobrý Pastier. VM neměl žádnou představu, jak to bude vše pokračovat. Zároveň musel platit za klášter nájem. V té době to byla jeho výplata. Dále potřebovali stavební materiál, jenž platil ze svého invalidního důchodu. O všechno ostatní se museli postarat svépomocí.

Zprvu se vytvořil denní program, který se postupně doplňoval a zdokonaloval. Co vnímá jako důležité, že nápady přicházeli „od spodu“. Byly to nápady klientů, se kterými za VM přicházeli. *„Nechtěl jsem je nutit. Chtěl jsem, aby do toho dávali svoje. Stále se to dotvářelo.“*

Každý den probíhaly modlitby, na které dodneška vzpomíná. Obsahovaly velmi upřímná a prostá slova: *„Pane Ježíši, chci pít a kouřit, prosím Tě dej, abych nechtěl.“* Ty modlitby šly do velké pokory a poníženosti, dali do ní všechno, a to bylo důležité. Po jedné pouti sami klienti navrhli, ať se denně modlí růženec.

Protože byl na vše sám, bylo časově náročné obstarat klientům veškeré potřeby. Mnoho z nich mělo dluhy anebo špatný zdravotní stav. Velkou pomocí bylo postupné zapojování dobrovolníků a odborníků. Potřební byli sociální pracovníci, doktoři a časem i právníci.

V té době bylo mnoho práce na opravách kostelů ve farnostech, které měl na starosti. Byly v hrozném stavu. Klienti byli řemeslně zdatní, tak je zapojil do práce. To jim pomohlo si i vydělat nějaké peníze na splácení dluhů. Do teď je pracovní terapie velkou součástí života ve sdružení.

Asi do roka dostalo zařízení řádnou formu. Vzniklo občanské sdružení a vytvořily se stanovy. Každým rokem postupně přicházelo cca 50 lidí. Tento počet přibývá i v dnešní době.

3.2.4 Podpora církve, místní komunity a obce

Jako nejdůležitější pomoc ze strany církve vnímal požehnání a doporučení od biskupa. To bylo pro něj klíčové. Na všechno to se dívá VM duchovně a věří, že když požehná církev, Bůh působí, a s tím má i osobní zkušenost.

„To už je potom na Pánu Bohu. On ti sežene takové možnosti a pošle lidi. Tu jsme dostali 100 000€ od nějaké babičky, tam 80 000€ od nějaké rodiny. Když ty lidi zjistili, že děláme smysluplnou práci, tak Pán Bůh přes ně působil, doslova nás někdy zasypávali finančně i

hmotně. “

Těžké bylo zprvu pochopit, že musí platit již zmíněný nájem za klášter, to ale trvalo snad jen dva roky. Určité nepochopení zažíval od některých spolubratrů kněží, kteří mu někdy připomínali, že tuto práci má dělat stát, a on by se měl věnovat jiným věcem. Tento pohled se změnil nástupem papeže Františka, kdy se odbouraly určité bariéry, a i on sám byl povzbuzen, že jde správnou cestou.

I přes to, že klášter je v samotné obci, kupodivu nebyly žádné velké problémy a odezvy ze strany obce a farnosti. Je to způsobené z velké části přístupem VM a začleněním sdružení do potřeb obce. *„My jsme měli vždy velmi dobré vztahy. My jsme to tak prezentovali, dělali akce (zabíjačku pro obec, uklízeli jsme, oplotili jsme celé smetisko obce, dělali jsme prospěšné práce). To nám otvíralo všude bránu.“*

3.2.5 Pastorační praxe – jak konkrétně slouží, na čem staví, co nabízí

Některé pastorační zkušenosti již zazněly při popisování začátků této služby. Co se týká základního pohledu na tyto lidi je nezbytné je neodsoudit a vidět v nich dobro, protože nevíme, z čeho vyšli. Už jen tím, že jim člověk dává důstojnost a chová k nim úctu je velká věc. Mnoho z nich nezažilo lásku v rodině a v životě nepoznali někoho, kdo by je podpořil a byl jim nablízku. VM se tedy pro některé stal otcem a sdružení jim nahrazuje rodinu. Dodnes jsou v komunitě klienti, kteří se už nechtějí vrátit „do světa“, protože stejně nemají kam jít a pro mnohé by byl návrat těžký.

Jako velmi důležitou dále vnímá VM motivaci, ať už v oblasti duchovní nebo lidské. Někdy mohou být motivace velmi jednoduché:

„Hledali jsme řešení... Jak budeme dávat kávu, jestli třikrát denně nebo dvakrát. Přišel takový nápad, že když má někdo problém s modlitbou, tak nemusí jít na tu modlitbu. Ale kdo půjde na modlitbu, dostane kávu. Podle mě je to všechno o motivaci. Pán Ježíš to dělal nejlépe. On nás motivoval tou největší hodnotou, nebem. Ta motivace je úžasná.“

I v současné době jsou pro klienty káva a cigarety opravdu velkou motivací. Je potřebné jim toto zanechat, protože už tak je pro ně náročné abstinovat od alkoholu, drog apod.

Mnoho z nich potřebuje získat základní návyky nezbytné pro samostatný život. Je to práce, bydlení, umět se o sebe postarat, plnohodnotně trávit volný čas, najít smysl života. V zařízení jsou důležité dva pilíře: práce a modlitba. Denní řád, který už je

ustálený právě kombinuje tyto dva prvky a zároveň je dostatek volného času na rekreaci a odpočinek. Je i snaha pořádat různé výlety a poutě. Byly zrealizovány cesty do Bosny a Hercegoviny, Itálie, Polska nebo dokonce Mexika.¹⁸³

K osobnímu přístupu VM dodává, že je také klíčové hledat v dotyčném talent, co umí. Snažit se to v něm rozvinout. To se pro něho stane povzbuzením a váží si toho. Zároveň začne mít pocit, že s ním Bůh počítá. Na druhou stranu je třeba být opatrný a rázný. Manipulace je jeden z prvků, který je v lidech, co zažili ulici, přítomný. Musí pochopit, že jsou hranice a nedovolit, aby něco zkoušeli. V tomto dokáže být VM velmi jasný a přísný.

Lidé z ulice nebo kdokoliv, kdo potřebuje pomoc, přichází často do sdružení sám nebo je někdo doprovodí, občas VM někoho nalezne a osobně dopraví. Slíbí jim práci, jídlo, kávu a základní potřeby. V kanceláři dojde k rozhovoru, kde se zjistí, co umí, co je baví, jestli mají dluhy apod. Sociální a finanční stránku pomáhají řešit sociální pracovníci. Dále jsou seznámeni s pravidly, která je nutné dodržovat. Týkají se denního řádu, omezeného pohybu mimo areál, uschování peněz nebo platby za služby podle možností. Nechce jim hned brát jejich závislosti, ale je samozřejmě zakázán alkohol a drogy. Když je jim člověk schopen nabídnout něco hodnotnějšího, opustí závislost sami. Zvláště ze začátku je však potřebná trpělivost. *„Pak jim ukazují duchovní hodnoty. Rádi doplňují svátosti, chodí ke zpovědi. Někdy ta řada před mým pokojem je možná i 50m.“* I když se někdo nechce aktivně zapojovat do modlitby nebo neprožívá mši svatou, přesto lze vnímat, jak jim i pasivní účast přináší pokoj, který tolik potřebují.

Zmíním ve stručnosti denní řád, který probíhá v klášteře a lehce se mění podle dne nebo místa, vzhledem k tomu, že má více komunit a každá má svá specifika. Začíná se v 6:00 kávou, což VM považuje za důležitý prvek, aby se na nový den naladili. V 6:30 je modlitba (modlitba ranních chval, evangelium s komentářem, životopis svěťce a mše svatá), v 8:00 začíná pracovní terapie do 10:00, kdy začíná pauza na kávu. V práci se pokračuje do 12:00. Následuje modlitba růžence a oběd. Od 13:30 do 16:30 pokračuje pracovní terapie, po které je znovu možnost kávy. V 18:00 je modlitba večerních chval, večeře a volno do večerky, která začíná ve 22:00. Výjimku tvoří samozřejmě neděle, kde se mění čas mše svaté a práce není.

¹⁸³ Srov. *Občianske združenie Dobrý Pastier* [online]. [cit. 2024-04-07]. Dostupné z: https://ozdobrypastier.eu/?page_id=67

VM a sdružení se stává také oporou pro kněze, jenž prožívají různé problémy. V současné době má po svém boku 10 kněží. Nalézají zde smysl kněžské služby a zároveň jsou potřební, protože je nutné se postarat až o 700 lidí, kteří potřebují i duchovní zajištění. Proto jsou vyslaní do komunit, kde s klienty žijí a jsou tam pro ně.

Velkou sílu vidí VM ve společenství, které je mimo jiné obrovskou oporou pro klienty. Díky němu jsou silnější a nejsou hlavně v problémech sami. Všeobecně o společenství se vyjádřil takto:

*„Společenství formuje člověka jinak, možná podrobněji, hlouběji, člověk zažívá hodnoty přímo v interakci, ve vztahu s druhými lidmi, věřícími, jsou pro něho osobnější, váží si jich a váží si i ostatních lidí ve společenství. Lidé se tu snaží tahat za jeden provaz, jedním směrem, a to je jiná síla.“*¹⁸⁴

Sílu společenství vnímá jako důležitý aspekt i pro sebe samého. Jedná se o výměnu podpory mezi duchovním otcem a ostatními:

*„Vidím, že ty lidi těší, když jsem s nimi, že spolu jíme, spolu pracujeme, máme společné aktivity, radosti. A na druhé straně častokrát vidím, že když něco trápí mě, trápí to i je a hledají možnost, jak to změnit. Například, když nám nedávno vyhořeli sousedi a zeptal jsem se, jestli jim chce někdo pomoci, lidi, kteří nemají svůj vlastní dům, se vyskládali na velmi pěknou společnou sumu, aby pomohli druhým. To byl pro mě velmi silný moment.“*¹⁸⁵

Sdružení tvoří záštitu také rodinám. Některé z nich vzešly přímo na tomto místě. Lidé se tu našli a založili rodiny. Jedná se o ty radostné a krásné případy, kdy se klienti dokázali osamostatnit a začít „nový“ život. Přesto je VM v jejich blízkosti, zaměstnává je a podporuje „z dálky“.

Ve sdružení pracuje kolem 150 zaměstnanců, z toho asi polovina jsou klienti. Součástí sdružení je už 16 komunit a míst, kde lidé v nouzi bydlí a je o ně postaráno. Ty mají různý sociální status. Jedná se o útulky (i pro ženy), dům na půl cesty, zařízení pro seniory, zařízení ošetrovatelské služby. Velkou oporou jsou pro VM ženské řeholní komunity, které mu pomáhají v praktických věcech a také jsou velkou morální a duchovní podporou.

Sdružení se dost rozšířilo, a tedy roste i zodpovědnost. Zajímalo nás, jestli VM neuvažoval dělat tuto službu v menší míře. Tedy mít určitý počet klientů, na který se

¹⁸⁴ TINKOVÁ A. A KOL., *Vízia kresťanského Slovenska*, s. 269.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 271.

intenzivně zaměřit. Na to měl jasnou odpověď:

„To je takový problém. Častokrát jsem slyšel od kněží, ať nejdu do šířky... Nejtěžší je poslat od dveří člověka, který je hladový, žíznivý nebo i omrznutý. A já mu povím: 'Nemám pro tebe místo.' Tak to je velmi těžké. A oni to tak berou: 'Pane faráři, když nás už i vy vyhodíte, nepřijmete, to znamená, že nás už ani Pán Bůh nechce, že můžeme skočit pod vlak.' Takže my přijímáme všechny.“

Jedná se tedy o hledání cesty, jak dál pomáhat a reagovat na potřeby těchto lidí, které jiní odmítají, a jejichž počet přibývá.

3.2.6 Další zkušenosti

Velkou pomocí jsou také dobrovolníci z různých oborů (právníci, zubaři, sociální pracovníci), které je třeba umět oslovit a zároveň povzbuzovat, protože i jejich dobrovolnická činnost není jednoduchá a je konaná ve volném čase. Praktická je také schválená zubní ordinace, kterou sdružení vlastní a je velmi potřeba. Přijíždějí na pomoc i další studenti a mládež, jako např. mladí z Polska, kteří jezdí každý rok na 5 dní. Zde evangelizují, zpívají při bohoslužbách a konkrétně se věnují klientům. Jedná se o projekt Eurowaits. Je to povzbuzující, když o klienty projeví zájem někdo „z venku“ a dá jim svůj čas.

Další zajímavá a plodná je spolupráce mezi sdružením a podnikateli. S myšlenkou přišel jeden vlivný podnikatel, který přednáší a školí v managementu. Pravidelně se schází přímo v zařízení, mají přednášky, modlitby a jsou s VM v kontaktu. Zároveň ho i podporují finančně nebo jiným způsobem, podle možností. Jedná se o velkou myšlenku, při které se propojují bohatí s chudými. Obě strany si uvědomují, že se potřebují. Sílí tím i základní myšlenka sociální spravedlnosti.

Protože jsou zaměstnanci blízkými a důležitými pomocníky a jsou součástí týmu, je třeba, aby byli i oni spokojeni. Před pár lety koupil VM bývalí penzion, který zrekonstruoval. Nyní je to prostor také pro zaměstnance (vč. zaměstnaných klientů), kteří mají možnost si tu odpočinout a prožít zde např. víkend. Bývalý penzion vybavil saunou a vířivkami.

VM spolupracuje s Potravinovou bankou Slovenska. Dokonce je v jedné z jeho farem největší pobočka na Slovensku. Je to velká pomoc k tomu, aby byl schopný uživit takový počet lidí. Tuto pobočku však nevyužívá pouze pro klienty ve sdružení, ale nabízí pomoc všem, kdo přijdou s prosbou o jídlo nebo další potřebné věci. Často

se jedná o chudé rodiny.

Komunita musí být v mnoha věcech samostatná a také je třeba všechny zaměstnat. To je velká starost a VM vyžaduje, aby pracovali všichni, kdo mohou. I ti, kdo jsou na vozíčku anebo jinak omezení, pracují např. tříděním zeleniny a ovoce, pomocí v kuchyni apod. V mnoha komunitách chovají dobytek (ovce, kozy, krávy, prasata, koně), vyrábí sýry, mají chráněnou dílnu nebo dochází k různým spolupracím s podnikateli a firmami.

3.2.7 Výhled do budoucnosti

V tomto okruhu nás zajímá především výhled do budoucnosti v oblasti této pastore. VM vidí potřebu nabídnout pomoc kněžím, kteří prožívají těžkosti, závislosti, psychické problémy. V minulosti už několika pomohl a často se jednalo o záchranu povolání. Vzhledem k tomu, že dnešní svět klade velký tlak, je třeba, aby kněží našli místo, kde zakusí odpočinek a potřebnou pomoc. Dále ho trápí mnoho osamocených matek s dětmi. Podle něj bude velká výzva se postarat o tyto ženy, které často nemohou samy uživit děti. Protože se v dnešní době rozpadá velký počet rodin, bude třeba se na tuto oblast zaměřit. A z toho vychází i potřeba pastore dětí, která podle VM nebude jednoduchá.

Zabývali jsme se i otázkou výhledu formace budoucích kněží. Podle něj by byla zajímavá myšlenka propojit již zmíněné kněze s různými problémy s bohoslovci, kteří by se mohli poučit. O to více by si mohli seminaristé uvědomit, jak důležité je společenství kněží, žít z charismatu, a jak důležitý je duchovní život. Dále k formaci dodává velmi jasně:

„Já si myslím, že ze semináře vychází bohoslovci, kteří jsou vědomostně na tom velmi dobře, ale prakticky jsou na tom někdy velmi slabo. Do praxe nejdou s takovým zápalem. Že by uměli zaujmout postoj. Já sám to vidím, že jako kaplan jsem zaujal velmi špatný postoj k bezdomovectví. Těm lidem jsem se stranil, bál se, nechtěl jsem jim otevřít, neměl jsem zájem. A to je schovávání problémů pod koberec. Ale to nás doběhne. Toto nezažívají bohoslovci ani někteří kněží. Vím z telefonů, když se mě ptají, co mají udělat a jaký postoj zaujmout. A jsou to kněží, kteří jsou už 30, 40 roků kněžími a neví, jak řešit problém. Zde (ve sdružení) se to bohoslovec může naučit. Může najít nejlepší způsob, jak pomoci rodině nebo tomu člověku.“

3.3 PARTICIPANT Č. 2 - P. NORBERT ĎURDÍK

3.3.1 Rodina, dětství, kněžská formace

P. Norbert Ďurdík (NĎ) se narodil jako nejstarší z pěti dětí a pochází z tradiční křesťanské rodiny. Každou neděli chodili do kostela a v dětství ministroval. Vyrůstal ve skromném prostředí, ale nikdy jim nic nechybělo, na dětství rád vzpomíná. Život na vesnici a časté návštěvy u babičky ho naučili praktickým věcem, jako např. chovat dobytek. To využívá i při současné pastorači v azylovém době, kde je tato činnost součástí pracovní terapie.

Rozhodnutí ke kněžství dorůstalo postupně. Po škole ještě rok pracoval a v 19 letech vstoupil do kněžského semináře. Podle něj nedocházelo v semináři k žádné formaci takové rozměru: „*V tomto smyslu jsme nebyli vůbec připravováni ke službě pro takovou skupinu lidí. Byli jsme připravováni na službu pro mládež, pro děti. Ale že bychom vysloveně na službu takových, to ne.*“. Dále vzpomíná, že ani v dětství a potom v semináři neinklinoval k této službě. To přišlo spontánně.

3.3.2 Zahájení pastorage chudých a potřebných

NĎ byl 4 roky kaplanem na různých místech. Následně administrátorem v malé dědině Podkonice, kde se učil samostatné kněžské práci ve farnosti. Poté ve Štefultově, kde prožil 15 let. Nyní je v Banské Štiavnici jako děkan.

Inspirací pro službu chudým lidem byl VM, se kterým byl spolužák v kněžském semináři. NĎ se líbila smysluplnost jeho činnosti i přes to, že ne všichni se změní ani se neobrátní, ale získají aspoň důstojné bydlení, chodí čistí a je o ně postaráno. Zároveň jako kněz hledal ještě nějaké naplnění k běžné pastorači i přes to, že ji měl rád. Ale vnímal, že mu chyběl ještě nějaký jiný otcovský přístup, mít ještě další starostlivost. Nyní si uvědomuje, jak to pomáhá i jemu samotnému: „*Pomáhá to mít režim dne. Jdu se s nimi modlit, posloužím, když něco potřebují, nakoupím léky, co je třeba. Někdy se mi zdá, že nejen já pomáhám jim, ale i oni mě. V té smysluplnosti života.*“

Bylo to v roce 2015 v již zmíněné farnosti Štefultov, kde se setkal s člověkem v nouzi. V té době byla v nedalekém Banském Studenci nevyužívaná fara. Napadlo ho z ní udělat azylový dům. Po domluvě s o. biskupem se rozjel tento projekt. Bylo třeba splnit administrativu a financování. V tom jim mimo jiné pomohla partnerská obec

ze Švýcarska. Společně začali faru opravovat. Po Vánocích přišel další muž, který potřeboval pomoc, za dva měsíce další tři lidé. V roce 2016 bylo na faře 9 lidí, což je maximální počet schválený hygienou. Tak vzniklo občianské združenie a Útulek sv. Martina. NĎ převzal model z Kláštoru pod Znievom, kterým mu byl sympatický. Společně se s klienty domluvil na denním řádu.

Čas s klienty musel zkombinovat se svou farností, přesto se snažil s nimi trávit hodně času. Proto už od začátku bylo třeba určité samostatnosti klientů a muselo to být založené i na důvěrnosti. Důležité bylo i jejich osobní nasazení a nadšení. V té době měl NĎ ještě více sil, fyzických i mentálních. Od začátku to vnímal jako koníček. Když v komunitě spolu s ostatními pracoval, zároveň si oddechnul a byla to příjemná změna, než se znovu vrátil do farnosti. Je to určitý paradox.

3.3.3 První těžkosti

Asi největší těžkost, kterou zprvu zažíval, se týkala lidí z obce. Problémy začaly se sousedy, nevěřícími lidmi, ale i s některými farníky. Postavili se proti takovému projektu. K tomu dodává: *„Mnozí lidé se proti tomu tak postavili. Ani to nevnímali v takovém pozitivním smyslu. Si říkali, že pan farár si dělá nějaký svůj projekt, výdělečný podnik atd. Ale pan biskup mě podržel. Dnes už je to normální.“* K této zkušenosti dále doplňuje: *„Každá dědina má svoji povahu. Kněz musí vystihnout povahu té dědiny. Častokrát tam jsou lidé (dva, tři), kteří mohou rozsévat takový nepokoj a nenávisť. V malé dědině stačí, když se něco řekne v hospodě, a vznikne z toho úplně něco jiného.“* Je tedy dobré si takové lidi získat. Důležité také bylo, že se ho zastali na obecním úřadu. Časem se situace uklidnila. I někteří farníci projevíli zájem a došli na společnou práci a trávit s nimi čas. Dnes za nimi chodí i lidé ze sousedství.

To, že s nimi nebyl kněz celý čas, má i svou daň. Musely se začít řešit problémy, kdy klienti i přes zákaz šli do obce a opili se. Abstinence je náročná, a tak dochází i k takovým selháním. Tento problém přetrvává, ale není pravidlem.

3.3.4 Podpora církve, místní komunity a obce

To, jak se k dané činnosti postavili někteří z obce nebo farníci, zaznělo již výše. Pro NĎ bylo důležité, že měl podporu biskupa. U spolubratrů kněží se nesetkal s žádným nepochopením. Kněží z děkanátu této službě fandili a necítil negativní postoje, spíše podporu. Souhlasí ale s tím, že se nástupem papeže Františka změnil lidský přístup. S projektem začal v roce 2015, tedy dva roky po Františkově nástupu.

Vnímá, že to byl i příhodný čas pro začátek takové služby.

3.3.5 Pastorační praxe – jak konkrétně slouží, na čem staví, co nabízí

Ani zde nechybí pracovní terapie, která je důležitým prvkem života v útulku. Největší náplní je péče o zvířata (krávy, slepice, králíky), práce se dřevem, klienti pomáhají farnosti, a to i v Banské Štiavnici. Společný čas mají i na modlitbu, kterou začínají den v 7:00 (cca na 10 minut). Následuje práce do oběda a růženec. Po něm znovu práce do 15:00 a volný čas. Posledním společným programem je večere a večerka je ve 22:00. V komunitě není zaměstnaný kuchař, proto si musí vařit sami a ve službě v kuchyni se střídají. Po domluvě mohou chodit do okolí. K práci a modlitbě NĚ dodává: *„Je třeba, aby bylo syté nejen tělo, ale i duše. A aby byla i taková naplněnost toho života, to je ta práce, smysluplnost, že něco dělají a večer, když jdou spát si řekl: 'Udělal jsem něco smysluplné.'“*

NĚ se snaží docházet na ranní modlitbu podle možností (4x týdně). Protože podmínkou pro vznik občanského sdružení je zaměstnat tři lidi, není na to sám. V týmu má jednu sociální pracovníci, terapeuta pro práci s klienty a on je vedoucí zařízení. Zaměstnanci pracují od pondělí do pátku. V sobotu dopoledne dojíždí za klienty sám a často s nimi pracuje.

To, že je s nimi často kněz, je pro ně povzbuzením. NĚ však nechce nijak nutit duchovní život a co se týká osobních rozhovorů, tak je nechává na jejich potřebách: *„Jsou situace, není jich mnoho, které se týkají svatých zpovědí nebo rozhovorů, kdy hledali nějakou oporu nebo povzbuzení.“* Jednou za čas se zorganizuje i nějaká pout', aby zažili změnu a měli další duchovní zážitek.

Zaznělo i téma manipulace, se kterou se musí vypořádat. Občas to zkouší a někdy jim to vyjde, ale vymstí se jim to, přijde se na to dřív nebo později. Je potřeba to do určité míry chápat. Mnoho z nich jsou na něčem závislí a klamali „celý“ život. Podle NĚ to neberou jako něco špatného, je to součást jejich života. Když mají své dobré chvíle, umí se i přiznat. Ze své zkušenosti vnímá, že je třeba je brát takové jací jsou a snažit se v nich probudit talent a dobro, které v nich je. Ještě k tomu dodává, že už jen jejich zájem být v komunitě svědčí o snaze na sobě pracovat.

NĚ příliš nepreferuje někoho dovézt do útulku z přílišného vlastního zájmu. Takový dlouho v zařízení nevydrží, musí mít sami o to zájem, a dalším důvodem je,

že si nechce dovolovat klientům přivést někoho pod vlivem. Nejčastěji přichází sami nebo zavolají kněží, jestli by neměl pro někoho konkrétního místo.

Jako ideál vidí, aby pobyt v zařízení a jeho pomoc byla opravdu úspěšná a byly vidět pokroky. Není to ale jednoduché a člověk nesmí být na výsledcích závislý. „*Touží a chtějí, ale jednoduše to vždy na něčem ztroskotá. Máme ale i případ, kdy si jeden našel přítelkyni, nežijí správně po křesťanské stránce, ale žijí celkem běžným životem.*“

3.3.6 Další zkušenosti

NĚ se rozhodl ještě pro jeden krok. A sice založit tzv. sociální podnik. Jedná se o společnost s ručením omezeným (s.r.o.). Má snahu pomoci lidem, kteří nemohou najít práci a zároveň mají touhu a sílu se osamostatnit. Koupil budovu, která byla opuštěná. Díky tomu pomohl mimo jiné jednomu člověku bez domova, který v tomto prostoru přežíval. Celý prostor postupně opravili. Nyní zde bydlí 4 lidé v důchodovém věku, kteří přišli o byt a neměli kam jít. Hlavní myšlenka sociálního podniku byla nabídnout práci těm, jenž to potřebují. Mezi nimi je i bývalý klient. Ve zmiňované budově je zřízený i obchod s domácími potřebami. Podnik má dohromady 9 zaměstnanců pracujících v různých oborech podle svých schopností a možností. Zajímavostí je, že v něm jsou zaměstnaní i dva klienti z ozDP.

3.3.7 Výhled do budoucnosti

Při tomto dotazu vznesl NĚ zajímavou myšlenku a poukázal na jeden problém dnešní doby. Zmínil, že už v době průmyslové revoluce nastal problém, kdy všichni šli do fabrik. Na to reagoval v Itálii sv. Jan Bosco a začal se ujímat mladých lidí, kteří to neunesli. V současnosti pocítujeme digitální a technologickou revoluci, kdy lidé přestanou prožívat přirozený přístup k práci. Už teď někteří pracují jen tři dny v týdnu. Je to něco, co podle něj nezastavíme, ale bylo by dobré se zaměřit na volný čas lidí, především mladých (dílny, dobročinnost, dobrovolnictví), aby neztratili smysl života, ale zažívali naplněný čas. I v tom vidí NĚ cestu i kněžské služby.

Ke kněžské formaci a diakonické službě, ke které mají být kandidáti vedeni, nabídl tento pohled:

„Myslím si, že v semináři je třeba rozvíjet danosti, které člověk má. Ne to z vrchu nějak nařídít, musíte toto všichni dělat. Ale nabídnout a dát možnosti, když někdo inklinuje k takovým skupinám, tak může jít do nějakého takového zařízení, kde k tomu trochu přičuchne a vidí. Může vnímat tu problematiku těch lidí.“

Tedy by dal spíše svobodu a apeloval by na poznávání sebe sama, jaké má kdo dary, a to v semináři rozvíjel. To samozřejmě nevyklučuje základní znalost a praxi charitativní služby budoucího kněze.

3.4 PARTICIPANT Č. 3 - P. PETER GOMBITA

3.4.1 Rodina, dětství, kněžská formace

P. Peter Gombita (PG) pochází z pěti dětí. Byli velmi chudí, otec pracoval v zaměstnání sám, maminka byla doma, kde bylo třeba se starat o hospodářství. Jak sám říká, prožil pohádkové dětství. Ohledně víry zpětně vnímá, že byla předávaná na sílu. Chodili na mše svaté, kterým nerozuměl, doma se společně museli modlit. Asi ve 14 letech ztratil víru. Byla to doba, kdy hleděl jen na sebe a měl problém přijmout Boha. To trvalo 2 roky. Po tomto náročném období začal přemýšlet o Bohu stvořiteli a zakoušel z něho radost. Pročítal životopisy sv. Patera Pia a sv. Jana Bosca, které ho povzbudily. Vzpomíná na jednu událost, o které říká, že to byl první kontakt s dobrem a souvisí s úctou ke strádajícím. Když jeho děda dostal první důchod, jako děti očekávali, že jim něco koupí. On veškerý důchod rozdal chudým.

Trvalo ještě nějaký čas, než v něm uzrálo povolání ke kněžství, a ve 26 letech vstoupil do semináře. Čtyři roky formace byly pro něho velmi těžké. Prožíval smutek a nejistotu, jestli udělal dobře. To opadlo nástupem diakonátu. Ohledně formace k charitativní službě jasně odpovídá, že chyběla. Ve volném čase navštěvoval lazaristy, kteří usilovali o službu potřebným. Zde se setkával s chudobou, ale kvůli různým nedorozuměním s nimi kontakt ukončil.

3.4.2 Zahájení pastorece chudých a potřebných

PG začal pastoreci potřebných a chudých postupně na třech různých místech. Proto v této části zazní tři různá období, se kterými se musel vypořádat. Důležité je pro nás poslední působiště, kde v současné době slouží.

V roce 1990 dostal svoji první farnost Svidník, kde během krátké doby postavil nový kostel a faru a založil církevní školu. Svůj čas věnoval spolu s farníky i místním Romům a vznikl romský klub. Důležité tehdy pro něho bylo společenství mladých nadšených lidí, kteří byli velkou pomocí.

Klíčový moment a první velké povzbuzení, aby více upoutal pozornost chudých a potřebných, byl 21. prosince, kdy mu cizí člověk zaklepal na dveře fary. Byl špinavý,

zarostlý a prosil o pomoc, jestli nemůže někde přespat, byla totiž velká zima. PG odpověděl, že nemá možnost ubytování, ale pokusí se něco najít. Takto přišel dvakrát, ale pokaždé na něho PG zapomněl a nic nezařídil. Ještě jednou ho cizí muž prosil o pomoc, ale dostalo se mu otevřené odpovědi, že mu ji skutečně neumí poskytnout. Na to mu řekl něco, co PG velmi zasáhlo: „*Pane faráři, vy jste poslední instituce, a jste ustanoven Bohem. Jestli i vy nepomůžete, už nikdo. Vás poslal Bůh, abyste ho zastupovali zde na zemi, a jestli vy říkáte, že se to nedá, to znamená, že ani Bůh nechce, abych žil. Necítím ledviny, nejsem opilý, ale jestli i vy jste tak rozhodl, tak nemám kam.*“ zvedl ruce a odešel. PG zůstal zaražený, ale přesto mu v tu chvíli nepomohl. Přes noc uslyšel sanitku a měl obavy, jestli se něco nestalo právě dotyčnému, kterého odmítl. Ráno zavolal do nemocnice, kde mu potvrdili, že je to on, má omrzliny a další komplikace, ale přežije. V ten den sloužil půlnoční mši svatou.

„Chtěl jsem zmínit všechno co jsme ve farnosti udělali. Ale pověděl jsem, že chtěl přijít Ježíš Kristus, ale já jsem ho nepřijmul. Vzpomněl jsem lidem příběh o bezdomovci, v kterém jsem poznal Ježíše. A že nemám víc co říct a přes svátky nebudu kázat, protože by to bylo zbytečné. Hned jsem přemýšlel, jak a kde stavět azylový dům.“

Musel začít shánět peníze a také napsal do jedné zahraniční nadace, od které později přišly velké peníze. Koupil starý dům a opravili ho. Tak vznikl azylový dům pro cca 30 klientů. Později vzniklo občanské sdružení a museli se zaevidovat na úřadu, poté začali dostávat příspěvky. Dodnes je PG stále statutárem. Azyl se pojmenoval Oáza pro děti, mládež a Romy. Zprvu tam s klienty často býval a někdy i přespával. Dveře byly a jsou otevřené pro kohokoliv.

Asi o tři roky později, kdy měl PG na starost už jinou farnost, byl osloven, jestli by nepomohl se situací v Košicích. Problém byl s velkým počtem bezdomovců. Pravidelně tedy jezdil do Košic. Měl požadavek, že potřebuje nějaký prostor, protože je těžké pracovat pouze na ulici. Dále se vyjádřil, že výsledky budou viditelné za 3 - 5 let. Trvalo však nějaký čas, než se mohl s klienty usadit na stabilním místě. Nejdříve dostal na přechodnou dobu starou budovu u skládky. V té době byl převezen přímo do Košic, což bylo pro něj praktičtější. Následně poskytlo město na krátký čas staré kasárny, kde pobývalo 100 - 150 lidí a posléze se museli přemístit do sportovní haly. Ani zde nebyli dlouho.

Nakonec dostali v roce 2006 areál bývalé zahrady Bernátovce nedaleko Košic. To se pro ně stalo konečným a stabilním místem.

3.4.3 První těžkosti

Už při popisu zahájení pastorační služby zazněly těžkosti, které se týkaly zejména materiálního rozměru. Ve farnosti Svidník museli po založení azylového domu prosit o finanční podporu, zvláště v době, kdy se jí ještě nedostávalo od státu. V tom období delegoval zodpovědnost i na samotné klienty, kteří si museli obstarávat jídlo. Zároveň sám PG organizoval po dědinách sbírky na podporu sdružení.

V Košicích, kde začal pomáhat lidem bez domova, neměl stabilní místo. Pokaždé dostal prostory na určitý čas. Byla to doba, jenž vyžadovala velkou trpělivost a zároveň nadšení, aby se nenechal odradit.

Areál Bernátovce, který dostali jako jisté místo, byl opuštěný a ve špatném stavu. Bylo třeba areál opravit. Došlo k základní rekonstrukci a na jeho vylepšení se pracuje dodnes. To vše dělal PG při farnosti. Dílo se založilo jako nezisková organizace a dostalo název *Oáza – nádej pre nový život* (Oáza).

Začátky služby chudým v Oáze byly spontánní. Museli začít oddělovat psychicky narušené a vozíčkáře. Denní řád se vyvíjel postupně. První starost však byla, aby lidé přežili. V počátku měl PG kolem sebe 6 - 8 pomocníků (pomáhaly i řeholní sestry) na 250 klientů, což bylo náročné.¹⁸⁶

3.4.4 Podpora církve, místní komunity a obce

Azylový dům ve farnosti Svidník byl přijat bez velkých problémů. Z této farnosti si odnáší zkušenost, že když se stará o chudé a mladé, druzí jsou natěšení, nadšení a ochotní dobrovolně pomáhat: „*A co je větší věc, ty lidi zůstali v radosti a v živém Bohu a ve víře.*“¹⁸⁷ Dokonce zaměstnal i několik lidí z farnosti a přicházeli i dobrovolníci. Jednou za ním přišel biskup, který naznačil, že spolubratři o něm mluví, jako o šilenci a ať ho přeloží. V té době se ho biskup zastal. I PG vnímal, že nástupem papeže Františka se otevřela více cesta k charitativní službě kněží.

Služba v Košicích byla postavena na zájmu samotného města, a to byla určitá ochrana a záštita. I zde vnímal PG velkou podporu od farníků, kteří spolupracovali. Stejně tak i v Bernátovce, kde pomoc pokračovala. Ve farnosti vždy našel šikovné

¹⁸⁶ V současné době má Oáza 30 zaměstnanců a cca 350 klientů.

¹⁸⁷ Vyznamenaný kňaz Peter Gombita/Netušil som, že bohatstvo nás tak zmení. Už aj ja sa správam ináč. Online. Dostupné z: <https://svetkrestanstva.postoj.sk/105593/netusil-som-ze-bohatstvo-nas-tak-zmeni-uz-aj-ja-sa-spravam-inac>. [cit. 2024-04-10].

řemeslníky a schopné lidi, ochotné k dobrovolné práci (elektrikáře, kuchaře, zedníky atd.). Uvažoval i o variantě být jen s chudými, ale vždy chtěl mít tuto službu spojenou s farností: „*V tom velmi pomáhala farnost. A co je zajímavé, že právě ta farnost se mění tou službou, začne žít. Já jsem nic neudělal, vše udělali lidé.*“

V Oáze tuto službu místní lidé respektovali. Jedná se o areál, který je mimo obec, takže nedocházelo k napětí. Klienti pomáhali i ve farnosti, což pomohlo k dobrým vztahům. Časem se začali prezentovat na školách, kde vydávali svědectví, zájem projevila i média. I pro biskupství to bylo potvrzení, že to jde dobrou cestou.

3.4.5 Pastorační praxe – jak konkrétně slouží, na čem staví, co nabízí

Nutno podotknout, že velká starost visí na zaměstnancích, kterých má nyní Oáza cca 30. Důvodem je farnost, jenž PG spravuje. Podotýká, že na nich to stojí a on to sleduje „z dálky“. Jeho postoj je založený na zajištění základních potřeb chudým, tedy zaměřit se na lidskou stránku. Mnozí z nich jsou spokojeni s málem. Vzpomíná si na jeden rozhovor s klientem:

*„Potěšilo mě, když jsem se v hangáru zeptal jednoho muže, který je bez noh na vozičku, jak se má. A on odpověděl, že dobře. Neboť mu stačí málo, má svoji postel a střechu nad hlavou. Mnozí, kteří mají mnoho, si stěžují, že jim není dobře. Když je v srdci a v duši dobře, tak je mi dobře i bez noh.“*¹⁸⁸

Pokud má někdo touhu, nabízí jim i duchovní službu. Nechává to však jen na jejich účasti. Dává si ale záležet, aby o ně projevil zájem a aspoň pohovořil pár slov. „*Podle odpovědi klienta na otázku, jak se má, vím, jak jsme s ním pokročili. Jaká je jeho osobnost, či už duchovně vyrostl.*“¹⁸⁹ Jsou klienti, kteří s ním opravdu chtějí mluvit jako s knězem. Někteří jsou schopni vydávat svědectví např. v již zmiňovaných školách. Otce vnímá jako toho, který je laskavý, trefný a umí obejmout. Preferuje mírnější pravidla, ale je si vědom, že si tímto postojem neuhlídá např. tvrdé alkoholiky, takové se nebojí poslat jinam.¹⁹⁰

¹⁸⁸ Kňaz Peter Gombita: *Na dno môže padnúť každý – murári, učitelia aj architekti* [online]. [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://kosice.standard.sk/526489/knaz-peter-gombita-na-dno-moze-padnut-kazdy-murari-ucitelia-aj-architekti>

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Srov. Vyznamenaný kňaz Peter Gombita/Netušil som, že bohatstvo nás tak zmení. Už aj ja sa správam ináč. Online. Dostupné z: <https://svetkrestanstva.postoj.sk/105593/netusil-som-ze-bohatstvo-nas-tak-zmeni-uz-aj-ja-sa-spravam-inac>. [cit. 2024-04-11].

Oáza nabízí klientům více možností, podle jejich stavu a snahy na sobě pracovat. Součástí je útulek, noclehárna, nízkoprahová noclehárna (hangár) a útulek pro jednotlivce s dětmi nebo rodiny s dětmi. Každá služba má své zaměstnance, tedy sociální pracovníky, personál v administrativě i v terénu. Do Oázy přichází lidé v různé kondici. Někteří jsou nesamostatní, v hrozném stavu, jiní hledají dočasné útočiště.

PG musel reagovat také na přicházející rodiny nebo svobodné matky s dětmi. Nyní zde bydlí 20 rodin. Bydlí v tzv. unimobuňkách, ze kterých se vytvořily bytové jednotky, a k tomu průběžně dostavují další menší byty. Rád by v budoucnu zřídil i domov důchodců, aby starší klienti měli zajištěný důchod.

Dále organizují „terénní službu“, kdy zaměstnanci a pokud může i PG vyhledávají lidi bez domova, zvláště v náročných obdobích zimy. Také funguje tzv. monitoring (non stop). Jedná se o stálou pohotovost být k dispozici pro někoho přijet autem, pomoci v aktuální situaci.

I když jsou zde volnější podmínky, přesto se dodržuje denní řád, do kterého patří snídaně, oběd, večeře, 4 hodiny pracovní terapie a nabízí se i modlitba. Mše svatá se slaví v neděli, popř. o slavnostech. Součástí Oázy je farma, která zaručuje práci pro klienty. Jedná se o chov zvířat (slepice, králíci, ovce atd.) a také pěstování ovoce, zeleniny. Za službu klienti platí, a to podle svých možností a příjmů, pokud nějaké mají. Pokud nejsou schopni zaručit poplatek, měli by si služby odpracovat v komunitě.

3.4.6 Další zkušenost

PG zakládá systém na vztazích. A to nejen s klienty, ale i se zaměstnanci. „*Nikdy jsem zaměstnancům nehleděl na čas, kdy přišli do práce. Říkám jim, pracujte jako na svém, neboť práce má přinést požehnání, pokoj a radost.*“¹⁹¹ K tomu se dále vyjadřuje, že mu jde především o rodinu daného zaměstnance. Dokonce zastává názor, že mají méně pracovat, aby měli více času na rodinu. Občas dával i zaměstnancům příspěvky na dovolené, ale chtěl papír (potvrzení), že si opravdu odpočinuli, a mohli dále pracovat s nadšením.¹⁹²

Ani zde nechybí dobrovolníci a odborníci. Ve službě pomáhá právník, zubař a internista. V současné době se buduje zubní ambulance a nový prostor pro ošetření.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Srov. tamtéž.

Ozývá se poměrně velké množství ochotných lidí, rodin nebo firem a nabízí své služby. I v tomto vidí PG určité poslání: „*Naší úlohou je upozorňovat veřejnost, aby byli lidé solidární. Neboť radost, štěstí či rodina se nedají koupit.*“¹⁹³ Velkou pomocí pro PG jsou i distribuční firmy, se kterými je vytvořena domluva k dodávce potravin.

PG se snaží toto dílo prezentovat navenek. Pořádá různé akce na podporu nejen Oázy. Protože je PG vášnivý běžec, často organizuje charitativní maratóny. Sám běžel ze Slovenska do Vatikánu, Lurd, Štrasburku, aj. Tyto projekty jsou medializované. Je to jeden ze způsobů, jak získává peníze. Spolupracuje také s jinými organizacemi. Jako např. se společností *Úsměv jako dar*, se kterou se snaží pomáhat v oblasti ohroženým rodinám s dětmi.¹⁹⁴

3.4.7 Výhled do budoucnosti

Příčinu chudoby vidí PG v tom, že rodiny nefungují jako dříve, kdy se dokázali členové vzájemně podpořit a být si oporou. Jak zaznělo již výše, reaguje na potřebu podporovat chudé rodiny a svobodné matky s dětmi. Je to oblast, která bude vyžadovat stále pozornost. S tím souvisí i zajištění dětí z dětských domovů.

K přípravě na charitativní službu u kandidátů kněžství říká: „*Jednoduše zvát kněze, který takto pracuje. Mluvit o těch věcech, možná jednou do měsíce pro všechny (kandidáty). Slyšet zkušenost kněze, jaký to má vliv na něj, na farnost. Slyšet i svědectví bezdomovců.*“

¹⁹³ Kňaz Peter Gombita: *Na dno môže padnúť každý – murári, učitelia aj architekti* [online]. [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://kosice.standard.sk/526489/knaz-peter-gombita-na-dno-moze-padnut-kazdy-murari-ucitelia-aj-architekti>

¹⁹⁴ Srov. *OÁZA – nádej pre nový život* [online]. [cit. 2024-04-12]. Dostupné z: <https://new.oaza-nadej.org/prehlbujeme-spolupracu-so-spolocnostou-usmev-ako-dar/>

3.5 DISKUZE

V této kapitole se zaměříme na zhodnocení poznatků, které jsme získali od třech participantů. Vychází z jejich osobních zkušeností a vlastních přístupů. Nám mají pomoci odpovědět na výzkumnou otázku a zároveň se mohou stát nástroji k dalšímu zkoumání.

Jak jsme se přesvědčili už v teoretické části, kněz je povolán ke službě všem lidem, a zvláštní pozornost má věnovat právě lidem chudým a potřebným. Nutno podotknout, že tito tři kněží konají službu, která je postavena na charismatu, který dostali a věnují jí dost času a úsilí. Zejména VM zasvětil svůj kněžský život právě charitativní službě a prakticky s potřebnými žije. Ovšem i PG a NĎ věnují lidem na okraji velkou pozornost i přes své povinnosti ve farnostech, a tak nám dokazují, že i tato cesta je možná.

Aby byl katolický kněz schopný službě potřebným, vyžaduje to i osobní vyzrálost. Všichni tři participanté pochází více méně z chudých poměrů, přesto však zažili krásné dětství a do života si odnesli určitý základ životních hodnot, který zahrnuje i aspekt oběti a pozornosti k těm, kteří strádají. Tato zkušenost z rodiny je velkým darem, ovšem nemusí znamenat, že dotyčný je uschopněn a vybaven se postavit tváří tvář těžkostem chudoby a jiných problémů, které lidé na okraji společnosti prožívají. Jak sám přiznal VM: „*Těm lidem jsem se stranil, bál se, nechtěl jsem jim otevřít, neměl jsem zájem.*“

Tato skutečnost poukazuje na důležitost kněžské formace v seminářích, které mají kandidáty připravit mimo jiné i k této službě, a to nejen po teoretické stránce, ale zejména pastorační, jak k tomu vyzývají dokumenty církve nebo výroky papežů. Ani jeden z participantů nevnímal naplnění této potřeby v době, kdy se sami v kněžských seminářích připravovali. Pokud nebudeme počítat krátkou praxi v nemocnicích. Vypovídat o tom může i nastavení některých spolubratrů kněží, kteří nechápali zejména začátky charitativní služby VM a PG.

Prvním impulsem pro aktivnější účast na diakonii byl pro kněze zážitek, který je povzbudil k efektivní pomoci. Jak vypovídal VM a PG, první reakce nebyly ideální. Avšak u obou přišel silný impuls. Pro VM to bylo ztotožnění se se službou sv. Vincence z Pauly, u PG hluboká odpověď člověka bez domova, který u něho hledal pomoc, a u kterého později poznal Ježíše. U všech třech kněží však byl přítomný soucit ať už

hned nebo později. Jedná se o soucit, který měl Ježíš Kristus, a který není jen o citech, ale i o aktivní účasti spojené s bratrskou láskou. Zajímavá je také zkušenost participantů, jak v nich chudí lidé viděli zástupce Boha a použili silné odvolání: „*když už mi nechce pomoci ani kněz, tak to nechce ani Bůh.*“ Jakoby to vysvětlovalo, že tuto starostlivost nemá mít pouze stát nebo laici, ale zvláštní pozornost jim mají věnovat právě kněží.

Jak uvádí dokument *Christus Dominus*, biskupové mají mít starostlivost o trpící v nouzi v místních církvích. I to bylo důležité pro participanty, zvláště v začátcích služby. VM to považuje za něco podstatného, že je člověk nejen osloven Bohem, ale vše je potvrzeno církví skrze biskupa a jeho požehnání. PG začal pastorační nejprve bez ohlášení na biskupství, což vyvolalo určité napětí. I pro něho však bylo důležité, že biskup stál za ním. Všichni tři kněží se shodli na tom, že papež František velmi podpořil pohled na kněžskou službu chudým. I ostatní kněží, kteří měli pochybnosti, možná více pochopili její význam. NĎ a VM spolupracují a vzájemně si pomáhají. Tento aspekt vzájemné otevřenosti je také významný. Z rozhovorů obou kněží zaznělo, jak se navzájem obdivují, a to je cesta.

V otázce reakce okolí na jejich službu jsou zkušenosti různé. VM, i přes to, že své působení začal takřka v centru obce a klienti byli (jsou) často závislí nebo vyšli z vězení, neměl větší problémy. S negativními reakcemi se musel vypořádat NĎ, jenž zažíval i určitou křivdu, že tuto práci dělá pro finanční obohacení a lidé měli pochopitelně strach, vč. farníků. PG takový problém ve farnosti Svidník nevnímal, a naopak si chválil horlivost lidí kolem něho, zvláště mladých. Vysvětlením by mohla být doba, ve které začal azylový dům. Byly to 90. léta, kdy bylo cítit určité nadšení podpořené pádem totality. V Košicích měl záštitu samotného města a areál Bernátovce byl mimo obec. U všech třech kněží byla klíčová otevřenost vůči okolí a snaha dokázat, že se jedná o dobrou věc. Ať už to byla ochota pomoci obci, farnosti nebo jednotlivcům. Tento kontakt také ujistil obyvatele, že klienti v sobě mají mnoho dobrého. NĎ hovořil o určité povaze dědiny, kterou musí člověk vyčistit a podchytit. PG má zkušenost, že když lidé vidí upřímnou službu chudým a potřebným, jsou nadšení a prožívají to s ním. V rozhovoru to pojmenoval jako „viditelné znamení“, kterým musí církev vyzářovat. A i VM, když působil ve farnosti Koš a měl na farnosti 8 mužů, pocíťoval, jak to farnost obohacuje.

Žádné začátky takové pastorační služby nejsou jednoduché a vyžadují trpělivost. I to dosvědčují kněží. Nutné pro ně bylo stabilní místo, ať už bylo v jakémkoliv stavu, podstatné je mít prostor pro takovou službu. Z jejich svědectví také vyplývá důležité nastavení, a sice neočekávat výsledky. Úspěšnost návratů klientů do běžného života a velkých změn v jejich životě není velká. Nebo nejsou aspoň hned. Participanti jsou si vědomi nutné trpělivosti. Zvláště VM zažívá opakované odchody a příchody klientů do sdružení a časté jejich pády se závislostí. Přesto je pokaždé přijme. Na druhou stranu je třeba žít z naděje, že tato služba má smysl a vidět pokroky i v malých „krůčcích“.

Všichni měli i podobný přístup ohledně nastavení pravidel a denního řádu. V současné době je denní řád u všech jasně nastaven. Ovšem v začátcích všichni hledali společnou cestu s klienty. VM to dobře popsal, když mluvil o impulsech „z dole“, tedy, že nechtěl násilím nutit např. modlitbu, ale zároveň vnímal tuto potřebu. Stejně i NĚ i PG hledali cestu jak vytvořit strukturu dne. V současné době bychom ovšem našli rozdíly. VM zakládá nejvíce ze třech participantů na modlitbě a svátostech. Má snahu je přivést ke zpovědi, ke svatému přijímání, popř. k biřmování, a mluví o motivaci. Stojí za to připomenout jeho heslo, kterým se řídí: „*Pokud je dobrá duše, tělo se dá rychle do pořádku.*“ Avšak je si vědom, že svoboda druhého je jedna z podmínek. NĚ i PG také nabízí duchovní službu, je však důležité mít určitý odstup. Nechybí však blízkost a ochota dát mnoho ze svého času. Přivádět k Bohu a zároveň zachovat svobodu je velké téma, kde se bude stále hledat cesta.

Síla společenství se projevuje u každé komunity z našich participantů. I přes to, že tato specifická služba je do určité míry závislá na charismatu jednotlivce, přesto je společenství nutné a má svou sílu. Pro mnoho klientů znamená novou rodinu a zároveň se stává posilou pro samotné kněze. „*Není dobré, aby člověk byl sám.*“ (Gn 2, 18). Z Písma svatého a výpovědí kněží vyplývá síla a hodnota vztahů. Někam patřit a být milován. Tento aspekt se dotýká i samotného kněze, aby nebyl na vše sám. VM a PG si byli vědomi potřeby pomoci zvláště při zvyšujícím se množství klientů. I NĚ má organizaci postavenou zvláště ve všedních dnech na dvou zaměstnancích. Chtěl bych poukázat ještě na jeden důležitý aspekt. Pokud má někdo z klientů snahu se osamostatnit, je dobré ho stále podporovat nebo mu být aspoň nablízku. Tato touha a snaha pomoci je přítomná u všech třech kněží.

Zaznělo i téma manipulace. Jedná se především o to nebýt naivní a zároveň být

chápat, že někteří z klientů v tom vyrůstali a zkrátka je to v nich. Je pochopitelně rozdíl, jestli s klienty kněz žije neustále jako VM, nebo podle svých možností jako u NĚ nebo PG. Ať už se jedná o jednu nebo druhou variantu, v obou je potřebná opatrnost a střizlivost jak u kněze, tak u zaměstnanců nebo dobrovolníků. Sám PG přiznal, že jeho volnější přístup není nejlepší pro klienty s tvrdou závislostí a klidně je pošle k někomu jinému. Jiný přístup zase mají jeho zaměstnanci, kteří jsou v jiné pozici.

Dalším pilířem je práce, jenž je přítomná v denním řádu ve všech třech případech. Práce je součástí života a jsme k ní povolání všichni. Zároveň má být nástrojem na zahnání neduhů a napětí, které prožívá každý abstinent nebo člověk v těžké životní situaci. Současně se jedná o jistý druh spravedlnosti a také výchovy naučit se zodpovědnosti za sebe a druhé. Pozoruhodné je i zřízení sociálního podniku, které může napomoci zajištění práce pro ty, kteří se chtějí osamostatnit. Tak to udělal např. NĚ a rád by ho založil i VM.

Kněží se rozhodli pro formu občanského sdružení nebo neziskové organizace. Důvodem je zajistit dobrou podporu pro takové dílo také od státu. I když je zároveň dobrá určitá samostatnost a úsilí o vlastní materiální zajištění (zemědělstvím, chovem, spoluprací). Zvláště PG usiluje dát Oázu do podvědomí lidí skrze projekty a média. Pro něj je to jedna z forem, jak získat potřebné peníze. VM zase vnímá důležitost určité skrytosti a příliš na sebe neupozorňovat. I to může být silným nástrojem, který Bůh vidí.

Tato služba reaguje na současnou situaci. Je ovšem dobré mít výhled do budoucnosti. K tomu se participantů zajímavě vyjádřili a každý z nich přinesl svůj pohled. VM a PG už teď reagují na potřebu pomoci rodinám v nouzi a osamoceným matkám s dětmi. Snahou je jim zařídit zázemí a pokud je to možné nabídnout i práci. Zazněli i sirotci, o které je potřeba se postarat a předat jim hodnoty. VM vnímá už delší dobu potřebu být nablízku kněžím, jenž prožívají těžkosti a třeba bojují i s určitou závislostí. Je to téma, které ho trápí a vidí potřebu kněžím nabídnout zázemí, kde by našli útěchu, dobré podmínky a zároveň „živili“ své kněžství. NĚ poukázal na problém digitální a technologické revoluce, která způsobuje špatné pochopení smyslu práce. V dnešní době více lidí pracuje už jen tři dny v týdnu a ztrácí přirozený přístup k práci. Bylo by dobré především mladým nabídnout možnosti, jak lze správně využívat volný

čas. Kněz by mohl ve farnosti nebo v konkrétní komunitě podpořit aktivity, které by povzbudily k práci, službě a oběti, a tak lidem přinesly naplnění a pocit, že jsou potřební.

Každý z participantů zažil kněžskou formaci. Všichni tři se vyjádřili, že příprava na diakonickou službu nebyla ideální. Je to téma, které je třeba podchytit. Nejde pouze o to se nestranit lidem na okraji společnosti, ale také vědět, jak konkrétně a prakticky pomoci. Myšlenky, se kterými participantů přišli, jsou reálné a stojí za to se nad nimi zamyslet a zapojit do kněžských seminářů. VM vidí jasně potřebu větší praxe s touto službou. Ideální by podle něj bylo mít konkrétní zkušenost v takovém zařízení, kde kandidát získá praktickou zkušenost a naučí se pomáhat nejen lidem v nouzi, ale i jejich rodinám. Protože už nabídl pomocnou ruku i kněžím, jenž prožívali těžkosti, vidí smysl, aby se bohoslovci nechali poučit z chyb druhých. Je to silná myšlenka, která by však vyžadovala ochotu ze strany zmíněných kněží. NĚ podotkl, aby se sledovaly dary každého kandidáta a pokud má někdo charisma k takové službě, ať mu seminář nabídne potřebné podmínky pro jeho růst. Všeobecně by však podle něj nebylo špatné stanovit aspoň 14 dní v takovém prostředí. I PG vnímá větší potřebu výchovy k charitativní službě budoucích kněží. Dovedl by si představit pravidelná setkávání bohoslovců a kněží (1x za měsíc), kteří takto slouží, a také setkávání s bezdomovci, aby jim řekli svá svědectví a předali svůj osobní pohled.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této diplomové práce bylo přednést a prohloubit službu katolického kněze chudým a potřebným. Především poukázat na příklady a zkušenosti kněží, kteří se na tuto pastorační práci více zaměřují nebo dokonce jí zasvětili svůj život. Aby byla tato služba dobře pochopena, je nezbytné jít k samotnému jádru tohoto povolání. A o to se snažila první část pojednávající o teologii služby.

Jedná se o službu lásky, která nemá znát hranice. Aby toho byl kněz a celý Boží lid schopný, je podstatné čerpat tuto lásku. A tato láska je Bůh. Je to ten Bůh, který ve Starém zákoně myslí na vdovy, sirotky a vyčleněné. Dokonce už ve Starém zákoně zaznívá láska k nepřítelům. Aby se tato služba lásky vryla do srdcí lidí, povolal Bůh proroky, aby usilovali o sociální spravedlnost, a jejich reakce na křivdy vůči ubohým byly i velmi tvrdé.

Tato láska se vtělila a stala člověkem, aby ukázala nejvyšší stupeň oběti. Je to Ježíš Kristus, jehož služba trpícím, nemocným, chudým, ale také hříšníkům a posedlým nese poselství radostné zvěsti. V tom se Kristus stává vzorem kněžské služby a poukazuje na veškerý smysl této starostlivosti. Kněží mají následovat svého Mistra, který se sám stal chudým a jehož služba není nijak ohraničena. Podle jeho vzoru mají prokazovat službu lásky všem lidem, přinášet naději a hlásat Boží království.

Církev si je tohoto kněžského poslání dobře vědoma a usiluje, aby byla stále autentická. Proto nepřestává poukazovat na její krásu a důležitost. Dokazují to i dokumenty magisteria od II. Vatikánského koncilu, kterými jsme se zabývali. I Jan Pavel II. i Benedikt XVI. si byli vědomi toho, že kněz má být láskou Kristova srdce, která nezná hranic. Proto jejich výzvy často směřovaly i k charitativní službě chudým a trpícím. Nástupem papeže Františka tento aspekt ještě zesílil a církev si o to více může uvědomit svůj velký úkol a poslání.

K takovému poslání je třeba budoucí kněze dobře připravit. I tímto se některé dokumenty zabývají. To, že je jeden z dekretů II. Vatikánského koncilu zaměřen čistě na formaci kněží, svědčí o důležitosti přípravy na kněžství.

Velcí světcí viděli v druhých Krista. Pro sv. Terezu z Kalkaty bylo důležité adorat Krista v eucharistii a v bližních. Tak to viděl i sv. Kamil de Lellis, o kterém

se říká, že když viděl trpícího, měl tendenci před ním pokleknout. V druhých, a především v trpících máme opravdu vidět Krista. Dívat se na něho jak duchovně i lidsky a milovat je láskou bez hranic. P. Vladimír Maslák se ke své službě vyjádřil následovně: *„Za každým jedním člověkem vidím osud, za který má smysl bojovat. Já bych za ně dal i vlastní život, pro mě jsou silnými osobnostmi.“*

PRAMENY

1) Písmo sv.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih), český ekumenický překlad, Praha: Česká biblická společnost, 2001.

2) Dokumenty magisteria

Dokumenty II. vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*, Praha: Paulínky, 2006.

CONGREGAZIONE PER L'EVANGELIZZAZIONE DEI POPOLI PONTIFICIE OPERE MISSIONARIE, *La Chiesa di Cristo in missione nel mondo, Mese missionari straordinario*, San Paolo: Milano, 2019.

FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium*, Praha: Paulínky, 2014.

FRANTIŠEK, *Fratelli tutti*, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2020.

JAN PAVEL II, *Novo millennio ineunte*, Praha: ČBK, 2001.

JAN PAVEL II, *Pastores dabo vobis*, Praha: Zvon, 1993.

JAN PAVEL II, *Redemptoris missio*, Praha: Zvon, 1994.

Katechismus katolické církve, Praha: Zvon, 1995.

Kompendium sociální nauky církve, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2008

KONGREGACE PRO KLÉRUS, *Dar kněžského povolání, Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, Praha: ČBK, 2017.

LITERATURA

- AMBROS, Pavel. *Základní služby církve v české sekulární společnosti: kērygma/martyria, leitourgia, diakonia*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2013. Studijní texty (Centrum Aletti).
- BENEDIKT XVI. *Myšlenky o kněžství: antologie textů papeže Benedikta XVI*. Praha: Paulínky, 2009.
- HASLINGER, Herbert. *Diakonie: Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche*. Paderbon – München – Wien – Zürich: Schöningh, 2009.
- HENDL, Jan a REMR, Jiří. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál, 2017.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008.
- Charitativní služba církve. Pastorační péče o charitu*. Praha: Česká biskupská konference, 2005. (Pro vnitřní potřebu)
- KOŘENEK, Josef (ed.). *Křesťan a bezdomovectví: sborník z konference*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004.
- KRÄMMER, Klaus, VELLGUTH, Klaus (Hg.). *Theologie und Diakonie: Glauben in der Tat*. Herder, 2013.
- MARTINEK, Michael. a kol. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 2. vyd. Praha: Jabok, 2008 [i.e. 2010].
- O'MEARA, Thomas F. *Theology of Ministry*. Mahwah: Paulist Press, 1999.
- POMPEY, Heinrich a DOLEŽEL, Jakub (ed.). *Mezinárodní konference Deus caritas est: církev jako společenství lásky ve službě trpícímu člověku: charitní idea a hodnotová orientace v zemích transformace: dokumentace a zhodnocení*. Olomouc: b.n., 2008.
- POMPEY, Heinrich., ROß, Paul-Stefan. *Kirche für andere. Handbuch für eine diakonische Praxis*. Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 1998.
- PRZYGODA, Wiesław. *Funkcja charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*. Lublin-Radom: Instytut Teologii Pastoralnej, 1998.

- REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Sociologie (Grada). Praha: Grada, 2009.
- SARAH, Robert a BENEDIKT XVI. *Z hloubi srdce*. [Nová Ves pod Pleší]: Hesperion, 2020.
- SCHÄFER, Gerhard K., STROHM, Theodor. *Diakonie - biblische Grundlagen und Orientierungen: Ein Arbeitsbuch zur theologischen Verständigung über den diakonischen Auftrag*. 3., Aufl: Universitätsverlag Winter GmbH Heidelberg, 1998.
- TINKOVÁ, Alexandra a kol. *Vízia kresťanského Slovenska*. Christian Project Support, 2021.
- UMLAUF, Michal, ČERNUŠKA, Pavel; POSPÍŠIL, Ctirad Václav a STANĚK. František (ed.). *Interdisciplinární úvod do četby kompendia sociální nauky církve*. Brno: L. Marek, 2009.

Odborné články online:

- BALDOVIN, John F. et al. To Serve the People of God: Renewing the Conversation on Priesthood and Ministry. *Origins: CNS documentary service* [online]. 2018, (31), 484-493 [cit. 2024-03-13]. Dostupné z: <https://www.bc.edu/content/dam/bc1/schools/stm/faculty-research/Origins%20-%20To%20Serve%20the%20People%20of%20God%20-%2027%20Dec%202018.pdf>.
- BROŽ, Jaroslav. Biblické základy kněžství. *Salve* [online]. 2010, **20**(2), 9-22 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: https://salve.op.cz/wp-content/uploads/2021/12/Salve-2010_2.pdf.
- ČERNUŠKOVÁ, Veronika. Tři stupně lásky v řeckém jazyce? *Studia theologica* [online]. 2014, **16**(1), 17-45 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2014/01/02.pdf>.
- ČERNUŠKOVÁ, Veronika. Výrazy pro lásku v Septuagintě a Novém zákoně. *Studia theologica*. 2014, **16**(4), 1-40 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://studiatheologica.eu/pdfs/sth/2014/04/01.pdf>.

- EMK, Mathole. A biblical and theological reflection on poverty. 2005, 65-111 [cit. 2024-02-29]. Dostępne z: <https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/28371/03chapter3.pdf?sequence=4&isAllowed=y>.
- PRZYGODA, Wiesław. Diakonia jako wyzwanie dla uczniów Chrystusa dzisiaj. *Rocznik Teologii Katolickiej*. 2008, 153.164 [cit. 2024-04-02]. Dostępne z: https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/1354/1/RTK_7_2008_Przygoda.pdf.
- PRZYGODA, Wiesław. Funkcja charytatywna w służbie Kościoła-wspólnoty. *Studia Theologica Varsaviensia*. 1996, **34**(2), 207-220 [cit. 2024-03-02]. Dostępne z: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Studia_Theologica_Varsaviensia/Studia_Theologica_Varsaviensia-r1996-t34-n2/Studia_Theologica_Varsaviensia-r1996-t34-n2-s207-220/Studia_Theologica_Varsaviensia-r1996-t34-n2-s207-220.pdf.
- PRZYGODA, Wiesław. Troska przezbiterów o rozwój działalności charytatywnej Kościoła. *Legnica Teologicko-historické studie*. 2003, (1), 216-231 [cit. 2024-03-13]. Dostępne z: <https://perspectiva.pl/pdf/p2/przygoda.pdf>

Další online zdroje:

- BENEDETTO XVI. *Il primato della preghiera e della Parola di Dio (At 6, 1-7)*. [cit. 2024-03-21]. Dostępne z: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/audiences/2012/documents/hf_ben-xvi_aud_20120425.html.
- FRANCESCO. *Lettera dell Santo Padre Francesco ai Sacerdoti della Diocesi di Roma*. [cit. 2024-03-29]. Dostępne z: <https://www.vatican.va/content/francesco/it/letters/2023/documents/20230805-lettera-sacerdoti.html>.
- FRANCESCO. *Omelia del Santo Padre Francesco*. [cit. 2024-03-28]. Dostępne z: https://www.vatican.va/content/francesco/it/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130328_messa-crismale.html.

FRANTIŠEK. *Poselství papeže k 7. Světovému dni chudých 19.11. 2023*. [cit. 2024-03-28]. Dostupné z: <https://slovo.proglas.cz/duchovni/papez-frantisek/poselstvi-papeze-ke-svetovemu-dni-chudych-19-11-2023>.

GIOVANNI PAOLO II. *Amore preferenziale per i poveri*. [cit. 2024-03-21]. Dostupné z: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/audiences/1999/documents/hf_jp-ii_aud_27101999.html.

Kňaz Peter Gombita: Na dno môže padnúť každý – murári, učitelia aj architekti [online]. [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://kosice.standard.sk/526489/knaz-peter-gombita-na-dno-moze-padnut-kazdy-murari-ucitelia-aj-architekti>.

Občianske združenie Dobrý Pastier, Život v zariadení [online]. [cit. 2024-04-07]. Dostupné z: https://ozdobrypastier.eu/?page_id=67.

OÁZA – nádej pre nový život, Prehlbujeme spoluprácu so Spoločnosťou Úsmev ako dar [online]. [cit. 2024-04-12]. Dostupné z: <https://new.oaza-nadej.org/prehlbujeme-spolupracu-so-spolocnostou-usmev-ako-dar/>.

Vyznamenaný kňaz Peter Gombita/Netušil som, že bohatstvo nás tak zmení. Už aj ja sa správam ináč. [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://svetkrestanstva.postoj.sk/105593/netusil-som-ze-bohatstvo-nas-tak-zmeni-uz-aj-ja-sa-spravam-inac>.

SEZNAM ZKRATEK

Zkratky dokumentů II. vatikánského koncilu:

LG	= věroučná konstituce o církvi <i>Lumen gentium</i>
ChD	= dekret o pastýřské službě biskupů v církvi <i>Christus Dominus</i>
PO	= dekret o službě a životě kněží <i>Presbyterorum ordinis</i>
OT	= dekret o výchově ke kněžství <i>Optatam totius</i>
AG	= dekret o misijní činnosti církve

Jiné zkratky:

CIC	= <i>Codex iuris canonici</i> z r. 1983
KKC	= <i>Katechismus katolické církve</i> z r. 1995
aj.	= a jiné
apod.	= a podobně
atd.	= a tak dále
cit.	= citace
č.	= číslo
kap.	= kapitola
s.	= strana
srov.	= srovnej
stol.	= století
sv.	= svatý
tzv.	= takzvaný

Zkratky biblických knih jsou uváděny podle českého ekumenického překladu

ANOTACE

Jméno a příjmení autora: Lukáš Janoušek, DiS.

Název práce: Charitativní (diakonický) rozměr služby katolického kněze
chudým a potřebným

Typ práce: Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. Michal Umlauf, Ph.D.

Abstrakt: Tato diplomová práce se zaměřuje na charitativní rozměr služby katolického kněze chudým a potřebným. V teoretické části se nejdříve zachycují východiska výzev k charitativní službě ve Starém zákoně. Následně sleduje vývoj tohoto rozměru v Novém zákoně, především skrze život Ježíše Krista a svědectví prvotní církve. V další části se téma konkretizuje na kněžskou diakonickou službu a jak se k ní vyjadřují dokumenty od II. Vatikánského koncilu a poslední tři papežové. Cílem empirické části je zjistit, jakým způsobem uskutečňují a rozvíjejí katoličtí kněží charitativní služby chudým a potřebným a jakou mají osobní zkušenost s touto pastorcí.

Klíčová slova: charita, diakonie, služba, katolický kněz, chudý, pastore

Počet stran: 80

SUMMARY

Title: A charity (diaconical) dimension of priest's service to the poor and needed

Abstract: This dissertation focuses on the charity dimension of a Catholic priest's ministry to the poor and needy. At first, the theoretical part captures starting points of challenges to the charity service in the Old Testament. Then it traces the development of this dimension in the New Testament, especially through the life of Jesus Christ and the testimony of the early church. In the next part, the topic is concretized to the diaconal ministry of priests and how the documents of Vatican II and the last three popes express themselves about it. The goal of the empirical part is to find out how Catholic priests carry out and develop their charity services to the poor and needy and what is their personal experience with this pastoral ministry.

Key words: charity, diakonia, service, ministry, Catholic priest, poor, pastoral